

Projekt

z dnia 10 marca 2015 r.

Zatwierdzony przez .....

**UCHWAŁA NR .....
RADY MIEJSKIEJ W DUKLI**

z dnia ..... 2015 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dukla na lata 2015-2018"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami), art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446) oraz po uzyskaniu opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Krośnie z dnia 26 stycznia 2015 r. znak. UOZ-K-4.5120.1.2015, Rada Miejska w Dukli uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dukla na lata 2015-2018" w brzmieniu określonym załącznikiem do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza Burmistrzowi Dukli.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady

Andrzej Dziedzic

*Załącznik do uchwały Nr ... ..
Rady Miejskiej w Dukli
z dnia ... ..*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2015-2018 DLA GMINY DUKLA

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP

3

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

4

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

13

4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW

15

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

17

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

39

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

66

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

67

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

72

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

72

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

73

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DUKLA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Dukla na lata 2015 - 2018” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 8) zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 9) wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 10) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., , poz. 594 z późniejszymi zmianami)

art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446)

art. 4

„Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.”

art. 5

„Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

art. 18 i art. 19

zakładają obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnym programie opieki nad zabytkami.

art. 20

studium i plany miejscowe wymagają odpowiednio zaopiniowania lub uzgodnienia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

art. 22 ust. 4

„Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.”

art. 71 ust. 1 i ust. 2.

zakłada sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada gmina i jest to zadanie własne samorządu

art. 81

Organ stanowiący gminy lub powiatu ma prawo udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

art. 87

Artykuł ten stanowi, że:

- 1) wójt (burmistrz, prezydent) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami;
- 2) gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 3) gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- 4) z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy (miasta).

Szczególną uwagę należy zwrócić na zasady dotyczące zagospodarowania zabytków, prowadzenia badań, prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach, które wyszczególnione zostały w następujących artykułach ustawy:

art. 25

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;

- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

art. 26

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

art. 27

Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku .

art. 28

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;

- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Mając na uwadze zachowanie zabytków archeologicznych należy też wskazać artykuły dotyczące ochrony tychże zabytków:

art. 31

1. (utracił moc).

1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

- 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków
  - 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego
- jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

art. 32

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;

3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt. 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

9. W przypadku odkrycia przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, z wyłączeniem zabytków archeologicznych, w sprawach własności i wynagrodzenia dla znalazcy tego przedmiotu stosuje się odpowiednio art. 189 Kodeksu cywilnego.

10. O odkryciu przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, na polskich obszarach morskich należy niezwłocznie zawiadomić właściwego dyrektora urzędu morskiego. Przepisy ust. 1 pkt. 1 i 2 i ust. 3-8 stosuje się odpowiednio.

art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

4. O znalezieniu przedmiotu, o którym mowa w ust. 1, na polskich obszarach morskich należy niezwłocznie zawiadomić właściwego dyrektora urzędu morskiego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r., poz. 647 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1 ust. 2 pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- 1) uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 1 pkt 4),
- 2) określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- 1) obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt 3),
- 2) obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- 3) określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2, art. 47 ust. 2 pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późniejszymi zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z z późniejszymi zmianami).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. pkt 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2014 r., poz. 518 z późniejszymi zmianami).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust 4).

W myśl art. 109 ust. 1 pkt 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2014 r., poz. 849 z późniejszymi zmianami).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i

konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późniejszymi zmianami).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- 1) ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późniejszymi zmianami),
- 2) ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r., poz. 642 z późniejszymi zmianami).
- 3) ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698 z późniejszymi zmianami),
- 4) ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412 z późniejszymi zmianami).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- 1) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661). W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, rozporządzenie określa sposób prowadzenia wskazanych rejestrów i wykazów.
- 2) rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- 1) krajobrazami kulturowymi,
- 2) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- 3) dziełami architektury i budownictwa,
- 4) dziełami budownictwa obronnego,
- 5) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- 6) cmentarzami,
- 7) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- 8) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- 1) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- 2) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- 3) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- 4) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642 z późniejszymi zmianami),
- 5) instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- 6) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność

wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- 1) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- 2) cmentarzyskami,
- 3) kurhanami,
- 4) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6. 2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków*

i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2014 w całym kraju znajdowało się 58 obiektów uznanych za pomnik historii..

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków

i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA I WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZEWNĘTRZNE ZASOBÓW

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2013-2016

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Dukła opiera się na założeniach programu krajowego.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony

zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- 2) wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- 3) tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

- 1) porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- 2) przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
- 3) wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,
- 4) wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- 5) opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- 6) opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,
- 7) kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

- 1) zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,

- 2) wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- 3) podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- 4) merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

- 1) przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,
- 2) Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- 3) promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- 4) Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego,

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji,

uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;

Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:

- 1) poprawa stanu zachowania zabytków,
- 2) zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- 3) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- 4) zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- 5) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- 6) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2007-2020

W Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego podkreślone jest znaczenie dziedzictwa kulturowego: „Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni. Można, bez zbytej przesady, określić województwo podkarpackie, jako: park kultury, skansen in situ, wpisany w krajobraz naturalny: parków krajobrazowych,

parków narodowych i rezerwatów przyrody. Szczególną cechą tego krajobrazu jest bogactwo warstw, tekstów kulturowych z przestrzeni kilku tysięcy lat, osadzonych w regionie położonym na „trasie wędrówek” prehistorycznych oraz nowożytnych ludów azjatyckich i europejskich, na „ścieżce wojennej” militarnych podbojów i waśni narodowych, ale też, i przede wszystkim, na „trakcie pokojowym” twórczej koegzystencji i dialogu wielu religii i kultur: zachodniej i wschodniej (bizantyjskiej) Europy. Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.”. Strategia wyznacza szereg celów strategicznych, w treści których znalazły się szerokie zapisy dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny Gospodarka regionu zakłada „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu” m.in. poprzez Priorytet 4: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, w ramach którego wyznaczono kierunki:

Kierunek działania 1: Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego, gdzie stwierdzono, że „Niezbędna jest modernizacja szlaków turystycznych, dalsza rewaloryzacja zabytkowych, a często unikatowych, obiektów sakralnych i świeckich (w tym obiektów architektury pałacowo-zamkowej oraz budownictwa drewnianego)”

Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki wskazano, że „Należy przyjąć ustalenie, że wojewódzkie programy obejmujące rozwój transportu, budowę zbiorników wodnych, rewaloryzację zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego, rozwój terenów wiejskich i inne związane z podróżami i usługami świadczonymi odwiedzającym, będą opiniowane przez specjalistów z zakresu turystyki. Podstawa sukcesu w realizacji przedsięwzięć rozwijających turystykę będzie montaż środków finansowych współdziałających podmiotów oraz sięganie po fundusze zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej. W oparciu o przepisy prawne regulujące partnerstwo publiczno-prywatne przygotowywane będą projekty turystyczne, których efektem będą nowe miejsca pracy lub zwiększenie dochodów ludności regionu”.

Cel strategiczny Kapitał społeczny również porusza tematykę dziedzictwa kulturowego. W Priorytecie 3: Rozwój kultury zapisano, iż: „Główną ideą polityki kulturalnej na lata 2007-2020 na poziomie regionu jest dążenie do uzyskania odczuwalnej społecznie poprawy w zaspokajaniu potrzeb kulturalnych, a jej kluczowe cele to: - przeciwdziałanie nadmiernym, społecznie nieakceptowanym dysproporcjom w poziomie rozwoju i warunków uczestnictwa kulturalnego ludności w województwie (zwłaszcza między stolicą regionu a jej otoczeniem), - pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, w tym tożsamości narodowych i etnicznych, wzmocnienie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej, poprawa jakości środowiska kulturowego Podkarpacia”. Szczegółowe zapisy znajdują się w kierunkach:

Kierunek działania 2: Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej podkreśla, że: „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą równoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska. Wychodząc z tych założeń, jako jeden z głównych celów rozwoju kultury województwa podkarpackiego przyjęto kształtowanie jego kulturowej tożsamości. Odbywać się to będzie poprzez budowanie - wokół istniejącego tutaj dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast.

Uznano też, że: wzmocnieniu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyć m.in.:

- 1) propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” - zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczenie „szlaków kulturowo - historycznych”,
- 2) promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
- 3) ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),

- 4) zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- 5) wspieranie twórczości artystycznej znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
- 6) ochrona krajobrazu kulturowego wsi podkarpackiej i małych miast.

Kierunek działania 3: Poprawa jakości środowiska kulturowego wskazuje, że: „Dobry stan szeroko rozumianego środowiska kulturowego oznacza zapewnienie przyszłym pokoleniom życie w otoczeniu dóbr o wysokich standardach oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa kulturowego. Zrównoważony rozwój Podkarpacia musi stawiać za nadrzędny cel zachowanie wartości środowiska kulturowego oraz poprawę jego jakości”.

Cel strategiczny Współpraca międzynarodowa podkreśla znaczenie wsparcia rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystania potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych. W Priorytecie 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego stwierdzono, że: „W rozwoju turystyki w regionie szczególną rolę powinno odgrywać dziedzictwo i życie kulturalne regionu, gdyż kultura w istotnym stopniu inspirowała rozwój turystyki, zaś ruch turystyczny wspiera i promuje dobra kultury. Należy podkreślić, iż dziedzictwo kulturowe Podkarpacia, oparte na wielonarodowej, wielokulturowej i wielowyznaniowej historii regionu, stanowi składową kultury europejskiej, godną różnorodnych działań promocyjnych, a także rozwoju wymiany kulturalnej. Korzystając z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce turystycznej oraz ze wsparcia europejskich i innych funduszy celowych, podejmować należy działania służące ochronie, jak i ekspozycji turystycznej dóbr kultury, tworzeniu nowych produktów turystycznych oraz podnoszeniu poziomu obsługi międzynarodowego ruchu turystycznego”. Wyznaczono kierunki działań:

Kierunek działania 1: Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno-kulturalnej wskazuje, że: „Współpraca międzynarodowa województwa powinna obejmować działania w zakresie upowszechniania informacji turystycznej i kulturalnej, realizowane na poziomie międzynarodowym, międzyregionalnym i transgranicznym”.

Kierunek działania 2: Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazuje, że „Nieodzowne jest również podejmowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez”, m.in.:

- 1) inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko-słowacko-ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.),
- 2) zagospodarowanie, popularyzację i promocje obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
- 3) przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego,
  - a) ochronę zabytkowego krajobrazu, głównie parków rezydencjonalnych w Polsce i na Ukrainie,
  - b) ochronę zabytków ruchomych (wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich w muzeach, unowocześnianie metod gromadzenia, inwentaryzowania i opracowywania zbiorów, wspieranie inwestycji remontowych w celu poprawy bezpieczeństwa zbiorów muzealnych),
  - c) wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów,
  - d) publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy

Kierunek działania 3: Podejmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki wskazuje na konieczność tworzenia transgranicznej infrastruktury turystycznej, a zwłaszcza szlaków turystycznych uwzględniających wspólne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, historyczne, a także przemysłowe.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego wskazuje, iż województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe. Podkreśla znaczenie zabytkowych układów urbanistycznych i ośrodków kulturotwórczych Rzeszowa, Dębicy, Przemyśla, Jarosławia, Łańcuta, Krosna i Sanoka, wymienia również kilka układów małomiasteczkowych, których rewitalizacja i uaktywnienie stwarza rezerwy do rozwoju

turystyki kulturowej i agroturystyki (są to: Głogów Małopolski, Kalwaria Paławska, Pruchnik i Jaćmierz). Kierunki polityki przestrzennej określono jako konkretne pola strategiczne.

W trzecim polu strategicznym Kultura, turystyka i ochrona środowiska za priorytet przyjęto „Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego”. Nastąpi to poprzez wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- 1) ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,
- 2) przeznaczanie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,
- 3) tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wielkoprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- 4) promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- 5) zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- 6) ograniczanie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

W treści Planu zawarto też ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, w których określono i wymieniono m.in.: obszary

szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii). Wskazano także na historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, obiekty i zespoły obiektów wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane Szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, jak również zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2010 – 2013

W wojewódzkim programie opieki nad zabytkami dla województwa podkarpackiego w sposób wyczerpujący przedstawiono cele polityki wojewódzkiej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W niniejszym dokumencie przedstawiono jedynie najważniejszą charakterystykę elementów wyznaczonych trzech segmentów priorytetowych:

Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego zawiera 5 kierunków działań oraz szereg zadań, które odnoszą się do celów nr 1, 2 i 4 określonych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2) i generalnie służyć mają: dbałości o krajobraz kulturowy regionu, o zachowanie jego charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych oraz dążeniom do rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa, a także włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów lokalnych. Cele takie mogą zostać spełnione poprzez realizację zadań ujętych w kierunkach działań odnoszących się do: tworzenia parków kulturowych, uwzględniania ochrony w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego, integracji ochrony zabytków z ochroną przyrody, rewaloryzacji założeń urbanistycznych i ruralistycznych. Wyróżnia on następujące kierunki działań:

Kierunek działań 1 Tworzenie parków kulturowych jako forma ochrony krajobrazu kulturowego

Kierunek działań 2 Ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego

Kierunek działań 3 Integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody

Kierunek działań 4 Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych

Kierunek działań 5 Ochrona układów ruralistycznych

Priorytet II - Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zawiera 7 kierunków działań oraz zadania odpowiadające celom nr 3 do 7 wymienionych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2). Wskazane do realizacji działania i zadania przyczynić się mają przede wszystkim do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami. Wyróżnia on następujące kierunki działań:

Kierunek działań 1 Ochrona obiektów zabytkowych o szczególnej wartości, wpisanych oraz predysponowanych do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO oraz Listę Pomników Historii

Kierunek działań 2 Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania

Kierunek działań 3 Program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych

Kierunek działań 4 Program ochrony zabytków przemysłowych i zabytków techniki

Kierunek działań 5 Ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 6 Opieka nad zabytkami ruchomymi

Kierunek działań 7 Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Priorytet III - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja

służąca budowaniu tożsamości zawiera 4 kierunki działań oraz zadania, które zgodne są z celami nr 4 do 7 określonymi w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2). Uwzględnione w tym priorytecie kierunki działań i zadania służyć mają przede wszystkim szeroko rozumianemu wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu tradycji wynikających z kultury ludowej. Wyróżnia on następujące kierunki działań:

Kierunek działań 1   Rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków oraz przetwarzanie informacji o zabytkach

Kierunek działań 2   Działania szkoleniowe oraz edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu

Kierunek działań 3   Ochrona kultury ludowej (w tym wartości niematerialnych)

Kierunek działań 4   Tematyczne szlaki turystyczne

STRATEGIA ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO NA LATA 2007-2020

W strategii rozwoju turystyki województwa podkarpackiego wskazano następujące cele strategiczne:

I. Stworzenie ciekawej i unikalnej oferty turystycznej w oparciu o istniejący potencjał województwa podkarpackiego.

1) Rozwój istniejących produktów turystycznych oraz przekształcanie atrakcji w produkty turystyczne.

a) rozwój i komercjalizacja istniejących produktów turystycznych - dywersyfikacja usług turystycznych świadczonych przez podmioty i instytucje - promocja idei „od waloru poprzez atrakcję do produktu”

2) Rozwój nowych produktów turystycznych.

a) wdrożenie „Koncepcji produktów turystycznych dla województwa podkarpackiego” (stanowiącej integralną część niniejszej Strategii)

opracowanie i wdrażanie Programu Kreacji i Wdrażania Produktów Turystycznych oraz wypracowanie mechanizmów stymulujących proces kreacji nowych produktów turystycznych - wsparcie budowy marki produktów - tworzenie i rozwój transgranicznych klastrów turystycznych - rozwój produktów niszowych i specjalistycznych

II. Przygotowanie wysoko wykwalifikowanych kadr dla obsługi ruchu turystycznego, planowania oraz zarządzania rozwojem turystyki w regionie.

1. Doskonalenie kadr operacyjnych w usługach turystycznych i okołoturystycznych oraz kształtowanie postaw pro turystycznych mieszkańców.

- 1) wprowadzenie zintegrowanego systemu szkoleń zawodowych dla kadr obsługujących ruch turystyczny,
- 2) realizacja programów szkoleniowych w sektorze usług okołoturystycznych,
- 3) wprowadzenie systemu efektywnych staży zawodowych,
- 4) wprowadzenie regionalnego systemu podnoszenia jakości,
- 5) kształtowanie postaw proturystycznych wśród mieszkańców.

2. Kształtowanie nowych kadr dla obsługi ruchu turystycznego.

- 1) realizacja programów szkoleniowych dla bezrobotnych i wykluczonych,
- 2) powstanie specjalistycznych centrów szkoleniowych,
- 2) dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy w turystyce oraz specyfiki oferty województwa.

3. Rozwój badań na rzecz kształtowania profesjonalnych kadr dla turystyki.

- 1) prowadzenie badań rynku pracy w turystyce i dystrybucja ich wyników,
- 2) prowadzenie badań potrzeb szkoleniowych wśród pracodawców i pracowników,

- 3) monitorowanie efektywności programów szkoleniowych.

III. Zrównoważony rozwój i zarządzanie przestrzenią turystyczną

1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu oraz dostępności atrakcji i

produktów turystycznych.

- 1) rozbudowa lotniska w Jasionce oraz lotnisk lokalnych,
- 2) ułatwienia w ruchu granicznym i zwiększenie ilości turystycznych przejść granicznych,
- 3) zwiększenie dostępności kolejowej i drogowej regionu oraz atrakcji turystycznych,
- 4) rozbudowa infrastruktury okołoturystycznej,
- 5) rozwój i równomierne rozmieszczenie infrastruktury usługowej.

2.) Rozwój infrastruktury turystycznej i para turystycznej zgodnie z

zasadami zrównoważonego rozwoju.

- 1) prowadzenie spójnej polityki przestrzennej,
- 2) równomierna rozbudowa infrastruktury noclegowej i gastronomicznej o zróżnicowanym standardzie,
- 3) rozbudowa infrastruktury rekreacyjnej, rozrywkowej i sportowej sprofilowanej na konkretnych odbiorców,
- 4) rozwój, utrzymywanie i zagospodarowywanie szlaków turystycznych,
- 5) rozbudowa infrastruktury turystycznej i para turystycznej na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo,
- 6) regionalizacja infrastruktury,
- 7) wykorzystanie walorów naturalnych i antropogenicznych województwa oraz ich zagospodarowanie,

- 8) zwiększenie dostępności województwa dla niepełnosprawnych oraz starszych.

3. Ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu kulturowego.

- 1) stałe prowadzenie edukacji ekologicznej,
- 2) podnoszenie jakości środowiska naturalnego,
- 3) estetyzacja krajobrazu,
- 4) równomierne rozłożenie ruchu turystycznego w regionie,
- 5) renowacja i zabezpieczenie obiektów o znacznej wartości kulturowej, rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych.

IV. Stworzenie zintegrowanego systemu marketingu i promocji województwa podkarpackiego w kraju i za granicą.

1. Kreacja wizerunku.

- 1) opracowanie strategii marketingowej i promocyjnej dla województwa podkarpackiego,
- 2) stosowanie logo województwa zgodnie z katalogiem identyfikacji wizualnej.

2. Rozwój regionalnego systemu informacji turystycznej.

- 1) stworzenie i wdrożenie regionalnego analogowego systemu IT,
- 2) rozwijanie regionalnego cyfrowego systemu IT,
- 3) efektywne regionalny zarządzanie systemem IT.

3. Rozwój badań marketingowych.

- 1) stworzenie systemu badań marketingowych, prowadzenie ich i udostępnianie wyników.

V. Stworzenie silnego otoczenia instytucjonalnego wspierającego rozwój turystyki

1. Wzmocnienie sektora samorządowego, pozarządowego i branży turystycznej.

- 1) wsparcie zasobów ludzkich,
- 2) rozwijanie kontaktów międzynarodowych i międzyregionalnych,
- 3) stymulowanie rozwoju sektora pozarządowego i branży turystycznej,
- 4) wzmocnienie turystyki w strukturach jednostek samorządu terytorialnego.

2. Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego.

- 1) realizacja projektów w formule PPP,
- 2) stymulowanie rozwoju inwestycji turystycznych.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO DO ROKU 2014

Strategia rozwoju powiatu nie posiada zbyt wielu odniesień w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Wskazano co prawda do realizacji cel główny „Dobrze funkcjonujące środowisko przyrodnicze i kulturowe”, jednak przy ustalaniu konkretnych działań skupiono się całkowicie na ochronie dziedzictwa przyrodniczego. W ramach rozwiązań problemu „Brak zadowalającej oferty kulturalnej” strategia wskazuje, że należy podjąć kroki w celu odtwarzania historycznych tradycji regionalnych i kultywowania istniejących.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KROŚNIEŃSKIEGO

Na rok 2014 powiat krośnieński nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY DUKLA

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wskazuje, iż na terenie Miasta i Gminy Dukla znajdują się liczne obiekty zabytkowe i historyczne o dużych walorach kulturowych w głównej mierze zlokalizowane w zabytkowych zespołach parkowych, wpisane do rejestru bądź ewidencji zabytków. Przez teren Gminy przebiegają też szlaki historyczne w tym dawny trakt węgierski. Ponadto jest to teren przenikania się i współistnienia interesujących tradycji lemkowych, chrześcijańskich i żydowskich.

Celem głównym rozwoju Gminy według zapisów studium powinien być: Trwały, systematyczny wzrost standardów życia, pracy i wypoczynku mieszkańców gminy i jej gości, w oparciu o:

- 1) zasadę zrównoważonego rozwoju,
- 2) wykorzystanie szans wynikających z położenia gminy w Euroregionie Karpackim,
- 3) unikalne możliwości rozwoju różnych form turystyki.

W oparciu o powyższy cel główny wyznaczono cele strategiczne. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w sferze przestrzennej celem strategicznym jest „Harmonijny rozwój przestrzenny gminy na bazie istniejącego zainwestowania oraz racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także jakościowe polepszanie funkcjonalnych powiązań z regionem”. W jego ramach istotne z punktu widzenia opieki nad zabytkami są dwa działania:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego: zachowanie, odnowa i eksponowanie zespołów i obiektów zabytkowych,
- 2) kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego w nawiązaniu do tradycji ale z uwzględnieniem potrzeb podnoszenia standardów.

Studium stwierdza, iż opieka nad zabytkiem, zgodnie z przepisami odrębnymi, sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza obiektu zabytkowego i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochronie poprzez wpis do rejestru zabytków została poddana unikatowa w skali województwa podkarpackiego aleja akacyjowa zlokalizowana (wzdłuż ulicy Trakt Węgierski w Dukli) pomiędzy Zboiskami a Duklą. W opracowaniach planistycznych objęta jest ścisłą ochroną konserwatorską co jest równoznaczne z wprowadzeniem całkowitego zakazu wycinki istniejącego drzewostanu. Aleja ta położona jest wzdłuż istniejącej drogi krajowej nr 9, będącej drogą tranzytową z Rzeszowa do przejścia granicznego ze Słowacją w Barwinku. Wiąże się to z dużym ruchem pojazdów samochodowych, w tym również samochodów ciężarowych, który niekorzystnie wpływa na przedmiot ochrony. Dlatego gmina Dukla będzie podejmować działania mające na celu przyspieszenie budowy drogi ekspresowej S-19 co wpłynie na poprawę stanu wyżej wymienionej alei jak i innych obiektów zabytkowych zlokalizowanych w centrum Dukli. Do tego czasu dopuszcza się jedynie prace pielęgnacyjne i związane z bezpieczeństwem ruchu przy istniejącym drzewostanie.

Szczegółnej ochronie powinny podlegać stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. Wśród stanowisk wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych szczególną uwagę należy zwrócić na najcenniejsze z nich które posiadają własną formę terenową (kopce, kurhany, grodziska). Pozostałe stanowiska archeologiczne w przypadku zagrożenia zainwestowaniem związanym z pracami ziemnymi powinny zostać poddane ratowniczym badaniom archeologicznym a wszelkie zamierzenia inwestycyjne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny podlegać uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Studium określa także ogólną politykę gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Polityka w tym zakresie odnosi się do obiektów i terenów chronionych na mocy obowiązującego prawa. Obejmuje również swym zasięgiem tereny zabudowane i otwarte o wysokich wartościach kulturowych i krajobrazowych, ważne z punktu widzenia zachowania tożsamości gminy oraz mające wpływ na jej atrakcyjność turystyczną. Głównymi celami polityki są:

- 1) zachowanie zabytkowych obiektów i zespołów zabudowy oraz historycznych układów przestrzennych,
- 2) harmonijne kształtowanie współczesnej zabudowy,
- 3) ochrona wartościowego krajobrazu otwartego.

System kulturowy tworzą obiekty, zespoły, układy przestrzenne i obszary otwarte o dużych wartościach historycznych i walorach krajobrazowych. Z uwagi na konieczność ich ochrony i kształtowania, a także w celu zachowania tożsamości lokalnej system obejmuje następujące strefy:

1) istniejące strefy ochrony konserwatorskiej wyznaczone wokół wpisanych do rejestru zabytków, w tym w szczególności zespołów i obiektów sakralnych (Zespołu klasztornego Bernardynów w Dukli; kościołów w Dukli, Jasionce, Wietrznie i Pustelni Św. Jana z Dukli w Trzcianie ; cerkwi w Chyrowej, Olchowcu, Trzcianie , Tylawie, Zawadce Rymanowskiej; synagodze w Dukli), a także wokół zespołu pałacowego w Dukli i zespołu dworskiego w Cergowej. Działania w tych strefach ukierunkowane będą na:

- a) zachowanie, utwalenie i ewentualną rekonstrukcję substancji zabytkowej,
- b) właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych w strukturze przestrzennej miasta i gminy,
- c) likwidację dysharmonijnej zabudowy wokół zespołu pałacowego w Dukli, w szczególności stopniowe przemieszczanie obiektów produkcyjnych zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej.

2) Proponowana strefy ochrony konserwatorskiej obejmuje zespół urbanistyczny Dukli. Obowiązuje tu:

- a) zachowanie i utwalenie zabytkowych układów ulic i placów, zabudowy, zieleni, i dominant architektonicznych,
- b) zachowanie, utwalenie i rekonstrukcja obiektów zabytkowych,
- c) ukształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do zabytkowego charakteru zespołów urbanistycznych,
- d) zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej (ryнку i ulic).

3) Istniejące strefy ochrony stanowisk archeologicznych obejmujące zarówno otoczenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków jak i same stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków oraz do ewidencji zabytków. Podlegają one trwałemu zachowaniu, przy czym zakaz zabudowy obowiązuje w stosunku do stanowisk

najcenniejszych z naukowego punktu widzenia oraz stanowisk posiadających własną formę terenową (kopców, kurhanów, grodzisk itp.). W przypadku pozostałych stanowisk, w razie zagrożenia realizacją w ich obrębie inwestycji związanych z pracami ziemnymi należy wykonać ratownicze badania archeologiczne w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4) Proponowane strefy ochrony krajobrazu kulturowego obejmujące zachowane historyczne układy przestrzenne z zachowaną zabudową mieszkalną i zagrodową. Działania w tej strefie powinny zostać ukierunkowane na:

- a) zachowanie obiektów zabudowy tradycyjnej i utrwalenie zasadniczych cech układów przestrzennych, sieci drożnej i rzecznej, zieleni, układów zabudowy i dominant architektonicznych,
- b) kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji,
- c) rozwój układów przestrzennych na zasadzie kontynuacji i uzupełnień,
- d) poprawę wyglądu obiektów dysharmonijnych o obcych formach i zbyt dużej skali,
- e) zakaz tworzenia konkurencyjnych, zwłaszcza negatywnych dominant,
- f) poprzedzanie budowy nowych obiektów o dużej kubaturze studiami i analizami krajobrazowymi.

5) Proponowane strefy ochrony krajobrazu otwartego obejmujące tereny niezabudowane o wyjątkowej ekspozycji krajobrazowej pokrywające się w przestrzeni z zasięgiem terenów wchodzących w skład systemu przyrodniczego. Podstawowe kierunki działań w tej strefie to:

- a) konsekwentna ochrona przed zabudową,
- b) oznaczenie punktów i ciągów widokowych i ich ochrona przed zainwestowaniem,
- c) ochrona elementów naturalnych w krajobrazie (cieków wodnych, zieleni naturalnej).

Polityka w zakresie ochrony dóbr kultury w odniesieniu do poszczególnych obiektów polegać będzie na:

I. Zespoły pałacowo-parkowe, dworsko-parkowe i sakralne oraz inne obiekty architektoniczne

- 1) ochronie reliktywów cmentarzy przykościelnych i przycerkiewnych,

- 2) zachowaniu zieleni otaczającej zespoły sakralne, zwłaszcza starodrzewu,
- 3) zachowaniu kompozycji założeń parkowych, stawów, elementów małej architektury,
- 4) właściwej ekspozycji zabytków poprzez zachowanie osi widokowych i kształtowanie otoczenia w nawiązaniu do obiektu zabytkowego,
- 5) poprawie formy bądź likwidacji dysharmonijnej zabudowy bądź przybudówek wokół obiektów zabytkowych,
- 6) podnoszeniu standardów funkcjonalnych obiektów zabytkowych z zachowaniem ich wartości kulturowych i architektonicznych oraz właściwym ich zagospodarowaniu,
- 7) promocji obiektów zabytkowych poprzez ich oznaczenie, właściwą ekspozycję i popularyzację (foldery, widokówki, szlak kulturowy) co pozwoli na poznanie dziedzictwa kulturowego gminy i stanowić będzie atrakcję turystyczną.

II. Zabytkowe układy przestrzenne

- 1) ochronie zasadniczych cech układów przestrzennych, takich jak: historyczny układ ulic i placów, zieleń, charakter i linie zabudowy, dominanty, sieć rzeczna,
- 2) ochronie i konserwacji zabytkowych obiektów zarówno wpisanych do rejestru jak i pozostających w ewidencji,
- 3) kształtowaniu nowej zabudowy w nawiązaniu do obiektów zabytkowych (poprawa wyglądu obiektów dysharmonijnych),
- 4) rozwoju układów przestrzennych na zasadzie kontynuacji, dogęszczeń i uzupełnień,
- 5) podnoszeniu atrakcyjności przestrzeni publicznej (wokół obiektów użyteczności publicznej, handlu i usług) stanowiących ich wizytówki, poprzez dbałość o zabudowę, oświetlenie, posadzkę, reklamy, zieleń itp.

III. Zabudowa mieszkalna i zagrodowa, a także obiekty użyteczności publicznej

- 1) zachowaniu tradycyjnej zabudowy, jej ochronie i konserwacji,
- 2) właściwym zagospodarowaniu zabytków,
- 3) dopuszczeniu modernizacji i adaptacji tych obiektów w sposób nie powodujący utraty cech zabytkowych i wartości kulturowych,
- 4) tworzeniu preferencji (np. podatkowych) dla zainteresowanych odnową i zagospodarowaniem zabytkowej zabudowy,

5) kształtowaniu zabudowy w sąsiedztwie w sposób nawiązujący do obiektu zabytkowego (gabaryt, forma, kolorystyka, układ).

Polityka w zakresie kształtowania harmonijnego współczesnego krajobrazu kulturowego polegać będzie na:

- 1) kształtowaniu nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji na tym terenie (horyzontalna bryła o proporcjach rzutu 1:2, dach cztero-, dwuspadowy bądź naczółkowy o kącie nachylenia 350-450 z wysuniętym okapem w pastelowej kolorystyce, charakterystyczny lokalny detal – ganki, wykusze, kontynuacja tradycyjnego dla danego terenu usytuowania budynku na działce, zachowanie linii zabudowy),
- 2) w stosunku do obiektów o dysharmonijnej formie w razie przebudowy, rozbudowy bądź modernizacji obowiązuje poprawa wyglądu (gabaryt, forma dachu, kolorystyka),
- 3) dalsza poprawa wyglądu i podniesienie atrakcyjności przestrzeni publicznych (centra miejscowości, miejsca koncentracji usług) – wymiana nawierzchni dróg i placów, oświetlenie, zieleni, odnowa elewacji budynków, zwrócenie uwagi na małą architekturę (przystanki, ławki), reklamy,
- 4) rozwój układów urbanistycznych na zasadzie kontynuacji, uzupełnień i porządkowania. Przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy poza istniejące układy, zachowanie dystansów pomiędzy wsiami,

Polityka w zakresie ochrony krajobrazu otwartego polegać będzie na:

- 1) ochronie przed zabudową terenów otwartych o wysokich walorach krajobrazowych,
- 2) oznaczeniu punktów i ciągów widokowych,
- 3) zakazie niszczenia krajobrazu otwartego przez budowę nowych sieci i elementów infrastruktury technicznej, a w przypadku istniejących osłona zielenią,
- 4) ochronie elementów naturalnych w krajobrazie (cieków wodnych, zieleni naturalnej),
- 5) poprzedzaniu inwestycji w terenach o wysokich wartościach krajobrazowych studiami i analizami krajobrazowymi.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY DUKLA

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY DUKLA

Gmina Dukła położona jest przy południowej granicy Polski, w południowo-zachodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie ziemskim krośnieńskim. Odległość Dukli od siedziby powiatu Krosna to około 20 km. Powierzchnia Gminy wynosi 235 km² co stanowi 25,4 % powierzchni powiatu. W skład Gminy wchodzi 22 miejscowości, z których Dukła jest siedzibą gminnych władz samorządowych. Obszar Gminy zamieszkuje 14816 osób (2012), średnia gęstość zaludnienia wynosi 63 osoby/km².

Z Gminą Dukła sąsiadują: od wschodu: gminy Jaśliska, Rymanów, Iwonicz Zdrój; od północy: gminy Miejsce Piastowe i Chorkówka; od zachodu: gminy Nowy Żmigród i Krempna.

Gmina jest bardzo zróżnicowana zarówno pod względem geograficznym jak i społeczno-gospodarczym. Północna część Gminy posiada charakter rolniczy, ze znacznym udziałem różnego rodzaju działalności usługowej i produkcyjnej, której koncentracja ma miejsce w mieście Dukła. Ta część Gminy ciąży funkcjonalnie i przestrzennie w kierunku północnym do miasta Krosna. Południowa część Gminy to tereny o wysokich wartościach przyrodniczych, objęte różnego rodzaju formami ochrony przyrody. Wchodzi one w skład swoistego obszaru funkcjonalno-przestrzennego, przebiegające z zachodu na wschód wzdłuż granicy ze Słowacją, skupiającego różne formy ochrony przyrody w łańcuchu karpackim.

W granicach Gminy znajduje się Magurski Park Narodowy (utworzony w 1995 roku). Obejmuje on rozległy masyw Magury Wątkowskiej, pasmo Ostrej Góry i Działera oraz południową część Magury Małastowskiej. Pod względem zróżnicowania przyrody i krajobrazu teren ten stanowi najbardziej typowy fragment Beskidu Niskiego. Szata roślinna ma charakter przejściowy między Karpatami Wschodnimi i Zachodnimi, z przewagą rysów wschodniokarpaccich. Ponad 90% powierzchni parku stanowią tereny leśne, z roślinnością typową dla piętra regla dolnego. Ponadto w granicach Gminy znajdują się również utworzone w 1991 roku:

- 1) Jaśliski Park Krajobrazowy (pow. 9.006 ha),
- 2) Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego (pow. 9.196 ha).
- 3)

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY DUKLA

Ziemie Gminy Dukła zamieszkałe były od najdawniejszych czasów. Świadczą o tym znaleziska archeologiczne sięgające epoki starszej kamienia. We wsi Cergowa odkryto ślady człowieka z okresu neolitu, były to liczne wyroby z margla, zaś z okresu brązu i żelaza

pochodzą wykopaliska w Wietrznie i Równem. Ślady osad rzymskich odkryto w Równem, Cergowej, Dukli i Teodorówce. Już w starożytności doliną Jasiołki prowadził szlak handlowy ze Słowacji i Węgier do Polski. Brak jest śladów osadnictwa z okresu wczesnego średniowiecza, czego powodem może być fakt, że były to w tym czasie tereny sporne polsko-ruskie, nękane licznymi najazdami, co nie sprzyjało osiedlaniu się i życiu ludzi. Nowożytne osadnictwo zaczęło się tu kształtować dopiero między XIV a XVI w. i z tego okresu pochodzi większość miejscowości zakładanych na prawie wołoskim. Południową część gminy tworzyła ludność rusińska (łemkowska), natomiast środkową i północną część gminy stanowiła ludność polska.

Miasto Dukla poszczycić się może bardzo bogatą historią i świadczącymi o niej licznymi zabytkami. Pierwsza wzmianka o osadzie pochodzi z 1366 roku. Lokacja Dukli na prawie niemieckim nastąpiła w 1373 roku, a w roku 1403 Dukla otrzymała prawa miejskie. Czynnikiem miastotwórczym Dukli było jej położenie na głównym szlaku handlowym z Węgier do Polski (posiadała przywilej odbywania dwóch jarmarków w roku i cotygodniowych targów, a od 1588 roku także sprzedaży i składu win węgierskich; król ustanowił tu także komorę celną). W środku miasta znajdował się rynek z wychodzącymi z naroży i ze środka pierzei południowej ulicami (pierwotnie rynek przecinał szlak węgierski). Rynek otaczała drewniana zabudowa. Na północny-zachód od rynku znajdował się drewniany kościół parafialny p.w. Św. Marii Magdaleny (1461).

Zapewne około połowy XVI w. został wzniesiony zamek. W połowie wieku XVII istniały w Dukli dwie fortalicje: odbudowany i rozbudowany zamek Mniszchów otoczony wałami i bastionami oraz dwór obronny Męcińskich. W późniejszym okresie Dukla nękana najazdami i pożarami podupadła. Wiek XVIII to szczytowy okres rozwoju, także przestrzennego, miasta. W latach 1764-65 zostaje wzniesiona na miejscu zamku okazała późnobarokowa rezydencja w typie „entre cour et jardin”, ze zmianą głównej osi założenia z kierunku północ-południe na wschód-zachód, a po obu jej stronach symetrycznie oficyny. Około 1765 roku zostaje założony park w stylu francuskiego ogrodu geometrycznego. Naprzeciw założenia pałacowego w miejscu dawnego drewnianego kościoła parafialnego powstaje nowy kościół w stylu późnego baroku. Na północ od kościoła parafialnego wzniesiono kościół i klasztor Bernardynów. Miasto tętniło życiem. Odbywało się tu 7 dorocznych jarmarków, cotygodniowe targi, znajdowały się tu też liczne sklepy i składy win węgierskich. W 1772 roku tereny Gminy Dukla znalazły się pod panowaniem Austrii i jako część Galicji, wchodziły w skład monarchii Habsburgów. 11 listopada 1918 roku, po zakończeniu I wojny światowej, obecne tereny Gminy Dukla, po wielu latach zaborów powróciły do Polski.

Od początku wieku XIX miasto jest nękane klęskami żywiołowymi i najazdami, pożary niszczą zabudowę. Po przeniesieniu stolicy cyrkułu do Jasła, prześladowane pożarami miasteczko podupadło i straciło ostatecznie na znaczeniu, gdyż ośrodki życia gospodarczego przeniosły się w pobliże nowo wybudowanych linii kolejowych. Rozwój przemysłu naftowego pod koniec XIX w. przyniósł ożywienie gospodarcze, działała tu rafineria przetwarzająca surowiec wydobywany w Wilszni, Ropiance i Smerecznym. U schyłku XIX w. Dukla liczyła 3000 mieszkańców, w tym około 2400 Żydów. W czasie I wojny światowej Dukla znalazła się kilkakrotnie na linii walk. Najtrudniejszy był okres od końca grudnia 1914 roku do maja 1915 roku, kiedy to w Dukli stacjonowały wojska rosyjskie. W czasie działań wojennych spłonęła część miasta.

Lata międzywojenne przyniosły odbudowę i wzrost ludności do około 4 tys. W czasie II wojny światowej w wyniku niemieckiej polityki eksterminacji utworzone zostało w Dukli getto żydowskie. Największe straty poniosło miasto we wrześniu 1944 roku, kiedy znalazło się w centrum ogromnej bitwy o Przełęcz Dukielską. W czasie działań wojennych spłonęła część miasta, mocno ucierpiały również pozostałe miejscowości Gminy Dukla.

W latach 1945 – 1946 większość ludności łemkowskiej z obecnego terenu gminy Dukla wywieziona została na tereny obecnej Ukrainy (były ZSRR), natomiast tych którzy pozostali, wywieziono w 1947 roku w ramach akcji „Wisła” na ziemie zachodnio-północnej Polski. Pozostały opuszczone domostwa, cerkwie, cmentarze, kapliczki i krzyże przydrożne – stanowiące obecnie cenne zabytkowe bogactwo tych terenów. Pod koniec lat 50-tych XX wieku, z wygnania w ramach akcji „Wisła”, w rodzinne strony powróciła niewielka część ludności łemkowskiej i podjęła próbę ratowania i odnowy kultury łemkowskiej na tych terenach.

Po wojnie Dukla przez całe lata odbudowywała się, a później rozbudowywała. Pięć lat po wojnie liczyła 560 mieszkańców. W czasie obchodów 1000-lecia państwa polskiego mieszkało tu już 1 333 osoby. W 1984 roku miasto zostało odznaczone za zasługi wojenne Krzyżem Grunwaldu.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie Gminy Dukla znajduje się wiele cennych przykładów architektury pałacowej, dworskiej oraz sakralnej różnych wyznań. Do najbardziej znaczących zabytków z terenu Gminy Dukla można zaliczyć takie obiekty jak:

Zespół pałacowy w Dukli (nr rej. A-1164 z d 2.04.1992).

Budowa rozpoczęta została w latach 1636-38, ukończona w 1709 roku. Przebudowany w latach 1764-65 (po pożarze) w stylu późnego baroku (murowany z kamienia i cegły, na rzucie zbliżonym do kwadratu, trójpiętrowy, trójtraktowy, nakryty dachem mansardowym). Symetrycznie po dwóch stronach pałacu dobudowane oficyny (murowane, na rzucie zbliżonym do trapezu, nakryte stromym dachem czterospadowym). Zespół pałacowy otoczony został ogrodzeniem z kamiennych słupów z wazonami (II połowa XVIII w.) z żelazną balustradą (XIX/XX w.). Do rejestru zabytków (nr A-276 z 2.04.1991) wpisano pałac, dwie oficyny, kaplicę, lodownię oraz ogrodzenie Zespół otoczony jest założeniem parkowym, również wpisanym do rejestru zabytków.

Zespół dworski w Cergowej (nr rej. A-233 z 24.02.2009).

Dwór został wzniesiony na przełomie XVIII i XIX w. (później rozbudowany – I połowa XX w.). Zbudowany na rzucie prostokąta z kamienia i cegły, parterowy na wysokiej podmurówce. Część starsza dworu dwutraktowa z sienią na osi pokryta została dachem czterospadowym, część nowsza dobudowana od północy kryta dachem dwuspadowym. Wokół dworu znajdują się pozostałości parku. Obok dworu zbudowany został w II połowie XIX w. spichlerz (nr rej. A-330 z 24.02.2009) o rzucie prostokątnym, ścianach z murowanych słupów i belek, kryty gontem. Ponadto na terenie zespołu znajduje się zabytkowa studnia, prawdopodobnie z XVIII wieku.

Zespół klasztorny Bernardynów w Dukli (nr rej. A-1058 z 5.01.1968).

W skład zespołu wchodzi kościół p.w. Św. Jana z Dukli, pierwotne drewniany, obecnie murowany pochodzący z lat 1761-64. Posiada styl późnobarokowy z elementami klasycystycznymi i renesansowe wnętrze. Jest to kościół trójnawowy, bazylikowy (nawa główna i prezbiterium równej wysokości, nawy boczne niższe i węższe). Od północy w przedłużeniu nawy wschodniej znajdują się kaplica Św. Jana z Dukli (1899-1902). Prostokątne, dwuprzęsłowe prezbiterium, zostało zakończone apsydą i sklepione hemisferycznie, nawa główna czteroprzęsłowa przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami, a nawy boczne sklepieniami krzyżowymi. Fasada świątyni jest trójdzielna rozczłonkowana pilastrami kompozytowymi na których wspiera się belkowanie, w fasadzie dwie wieże (przed kościołem obszerny dziedziniec). Przed kościołem znajduje się figura Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. Do kościoła przylega klasztor, zabudowany w stylu barokowym, murowany, piętrowy, z obszernym wirydarzem.

Zespól otoczony murem z kamienia łamanego z bramami. Przed zespołem ulokowana jest figura Św. Jana z Dukli z 1929 roku.

Kościół parafialny p.w. Św. Marii Magdaleny w Dukli (nr rej. A-6 z 30.11.1948).

Założony po lokacji miasta był kościołem drewnianym, przebudowany w latach 1742-47 (niszczony licznymi pożarami), otrzymał styl późnobarokowy z wnętrzem rokokowym. Murowany, posiada prezbiterium zamknięte od zewnątrz trójbocznie, od wewnątrz półkolistą absydą, przy nim zakrystia. Nawa główna szersza od prezbiterium, trójprzęsłowa z dwiema symetrycznie usytuowanymi kaplicami. Ściany wnętrza rozczłonkowane pilastrami o drewnianych kapitelach. Sklepienie nad nawą i prezbiterium kolebkowe z lunetami, nad absydą hemisferyczne. Przy kościele wzniesiona dzwonnica (nr rej. A-6 z 30.11.1948) pierwsza wzmiankowana w 1602 roku, obecna pochodzi zapewne z 3 ćwierćwiecza XVIII w. w stylu późnego baroku, murowana na rzucie kwadratu. Wszystko otoczone ogrodzeniem (nr rej. A-6 z 30.11.1948) z bramką. W otoczeniu kościoła cmentarz (nr rej. A-6 z 30.11.1948).

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia N.P. Marii w Jasionce (nr rej. A-505 z 22.11.1948).

Wzmiankowany już w 1386 roku, kolejny drewniany wzniesiony na przełomie XV/XVI w., obecny zbudowany w roku 1756, murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta, z prezbiterium zamkniętym trójbocznie (z zakrystią i skarbczykiem na piętrze od północy). Posiada trójnawowy, trójprzęsłowy korpus o sklepieniu kolebkowym z lunetami. Od zachodu przytyka do niego kruchta. Kościół kryty dachami dwuspadowymi z wieżyczką na sygnaturkę na kalenicy. Przy kościele dzwonnica (nr rej. A-505 z 22.11.1948), pierwotnie drewniana, obecna z 1840 roku, murowana z cegły i kamienia, nakryta dachem namiotowym z czterema lukarnami, zwieńczona ośmioboczną wieżyczką. Otoczony zabytkowym ogrodzeniem (nr rej. A-505 z 22.11.1948) z czterema kapliczkami (nr rej. A-505 z 22.11.1948).

Kościół p.w. św. Michała Archanioła w Wietrznie (nr rej. A-605 z 11.1948).

Pochodzący z roku 1752, przebudowany został na początku XX w. Jest to kościół drewniany o konstrukcji zrębowej, ściany zewnętrzne szalowane na podmurówce z kruchtą i wieżą oraz zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Wnętrze kościoła w nawie nakryte stropem z zakrzywieniami, w prezbiterium z fasetą. Dwuspadowy dach kościoła ozdobiony został wieżyczką na sygnaturkę sześcioboczną z latarnią, zwieńczoną cebulastym hełmem. We wnętrzu świątyni późnobarokowe ołtarze z połowy XVIII w.

Pustelnia Św. Jana z Dukli w Trzcianie (nr rej. A-126 z 31.05.2005).

Obejmuje wzniesioną w latach 1906-1908 kaplicę p.w. Św. Jana z Dukli oraz starą, drewnianą pustelnię z XIX wieku i drewniany dom pustelnika z 1928 roku.

Cerkiew greko-katolicka p.w. Opieki Marii (obecnie kościół rzymsko-katolicki) w Chyrowej (nr rej. A-75 z 31.01.1985).

Wzmiankowana była już w roku 1706, obecna pochodzi z 1780 roku, otoczona kamiennym ogrodzeniem (nr rej. A-75 z 31.01.1985). Prezbiterium i zakrystia zostały zbudowane z kamienia i cegły, nawa, babiniec i przedsionek z drewna o konstrukcji zrębowej na kamiennej podmurówce obitej gontem. Kwadratowe prezbiterium zostało zakończone półkoliście, od północy przystaje do niego zakrystia. Nawa zbudowana na rzucie prostokąta jest szersza i wyższa od prezbiterium, przy niej znajduje się babiniec, a nad nim wieża. Cmentarz (nr rej. A-75 z 31.01.1985) założony na planie owalu w otoczeniu dawnej cerkwi, porasta go starodrzew m.in. lipa, jesion, jawor, grab. Najstarszy nagrobek na cmentarzu pochodzi z 1885 roku.

Cerkiew greko-katolicka p.w. Przeniesienia Relikwii Św. Mikołaja w Olchowcu (nr rej. A-301 z 1.09.1993).

Budowana w wieku XIX i latach 20-tych XX w. Usytuowana została na zboczu, otoczona murem ogrodzeniowym z kamienia (nr rej. A-630 z 25.07.2011) i kręgiem drzew. Wzniesiona z drewna (ściany o konstrukcji zrębowej, oszalowane) na cokole z kamienia. Wewnątrz prezbiterium i nawa posiadają sklepienia zwierciadlane. Do nawy przystaje babiniec. Prezbiterium i nawa nakryte zostały dachem namiotowym łamanym z baniastymi, ośmiobocznymi hełmami i ślepymi latarniami oraz krzyżami unickimi na szczycie. Obok cerkwi znajduje się cmentarz (nr rej. A-301 z 1.09.1993) z XVII wieku, a do rejestru zabytków wpisane też jest ogrodzenie oraz most nad potokiem Olchowczyk.

Cerkiew greko-katolicka (obecnie kościół rzymsko-katolicki) w Trzcianie (nr rej. A-488 z 31.01.1985).

Wzniesiona w latach 1811-1814 - murowana, posiada sklepienie krzyżowe nad prezbiterium, a nad nawą kopułę sferyczną, nad babińcem sufit. Wnętrze cerkwi jest tynkowane, polichromowane. Nawa i prezbiterium pokryte zostały dachem siodłowym, nad babińcem znajduje się dwukondygnacyjna wieża zwieńczona cebulastym hełmem z ośmioboczną pseudolatarnią, hełm taki został powtórzony na wieżyczce nad nawą. Nawa oddzielona od

prezbiterium ikonostasem. Wokół cerkwi cmentarz (nr rej. A-488 z 31.01.1985) założony na rzucie owalu, zachowały się na nim cztery nagrobki (najstarszy pochodzi z roku 1878) i starodrzew.

Cerkiew greko-katolicka (obecnie kościół rzymsko-katolicki) w Tylawie (nr rej. A-80 z 31.01.1985).

Pochodzi z roku 1787 (wieża z 1870 roku). Wzniesiona została na łagodnym wzniesieniu w oddaleniu od zabudowy mieszkalnej, otoczona drzewami. Jest to cerkiew murowana, tynkowana, z kopułami sferycznymi na kurtach. Posiada trójdzielną nawę i prezbiterium w kształcie kwadratu z absydą. Od strony zachodniej wieża na rzucie kwadratu, kryta dachem brogowym. Na dachu cerkwi trzy wieżyczki o cebulastych hełmach z ośmiobocznymi pseudolatarniami. Otoczona ogrodzeniem (nr rej. A-80 z 31.01.1985).

Cerkiew p.w. Narodzenia Bogurodzicy (obecnie kościół rzymsko-katolicki) w Zawadce Rymanowskiej (nr rej. A-571 z 4.10.1994).

Wzniesiona około 1855 roku w centrum wsi na niewielkim wzniesieniu, otoczona drzewami (starodrzew) na planie zbliżonym do owalu. Cerkiew drewniana na podmurówce z kamienia posiada konstrukcję zrębową łączoną na rybi ogon. Nawa została zbudowana na rzucie kwadratu, kwadratowe zamknięte trójbocznie jest też prezbiterium (z zakrystią od północy), babiniec. Dach nad prezbiterium trójspadowy, nad nawą dwuspadowy, wieża kryta dachem brogowym z cebulastym hełmem i pseudo latarnią, z cebulką i krzyżem. Analogiczne, proporcjonalnie mniejsze wieżyczki zdobią kalenicę dachu. W obrębie ogrodzenia z bramą znajduje się również kaplica oraz cmentarz cerkiewny (wszystkie te obiekty mają nr rej. A-571 z 4.10.1994).

Synagoga w Dukli (nr rej. A-187 z 7.12.1989).

Znajdująca się obecnie w ruinie (zbudowana na miejscu pierwszej drewnianej), pochodzi z wieku XVIII. Wzniesiona na planie kwadratu, murowana z kamienia i cegły, pierwotnie posiadała przybudówki przy elewacji zachodniej i północnej, mieszczące przedsionek, bibliotekę i salę modlitw dla kobiet. Zachował się kamienny portal.

Cmentarz Żydowski (stary i nowy) w Dukli (nr rej. A-157 z 28.07.1989)

Pochodzi z początku XVIII w., otoczony niskim murem kamiennym, zadrzewiony, większość nagrobków zdewastowana.

Ratusz w Dukli (nr rej. A-247 z 22.10 1991)

Pochodzi z początku XVII w. (przekształcony w XVIII w. i w 3 ćwierćwieczu XIX w.), murowany z kamienia i cegły, tynkowany. Zbudowany został na rzucie prostokąta, cały piętrowy, tylko elewacja frontowa trójkondygnacyjna i trójdzielna. Od południowego zachodu zwieńczony został ośmioboczną wieżą. Wnętrza posiadają układ dwutraktowy z sienią na osi, parter sklepiony kolebkowo z lunetami, a piętro nakryte stropami.

Zagroda łemkowska w Zydranowej (nr rej. A-35 z 23.04.1983 r.)

W skład zagrody wchodzi: chałupa, koniusznia (stodoła) i chlew. Chałupa wzniesiona na planie dwutraktu, z przelotową sienią i boiskiem. Ściany zwęglowane na rybi ogon, więźba dachowa krokwiowa poszyta słomą, szczyty szalowane. W izbach podłogi drewniane, w części sieni klepisko. Stodoła zrębowa, dwuwewnętrzna, kryta dwuspadowym słomianym dachem. Chlew zrębowy, trójwewnętrzny, pokryty gontem.

Zespół jest unikalnym przykładem drewnianego budownictwa łemkowskiego z połowy XIX wieku. Stanowi jednocześnie przykład zagrody pisarza wiejskiego obrazując wpływ jego pozycji społecznej na właściwości architektoniczne zespołu. Od wielu lat urządzona jest tu ekspozycja obrazująca tradycyjną kulturę Łemków oraz historię bitwy dukielskiej

WYKAZ OBIEKTÓW GMINY DUKLA ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

MIEJSCE	ADRES	OBIEKT	MATERIAŁ	DATOWANIE	NR REJESTRU	UWAGI
Cergowa	zespół dworsko-parkowy	dwór	mur	1790-1810	A-233 z 24.02.2009	pozostałości
		studnia dworska	kam	1800-1850		
		park		1800-1825		
Cergowa		spichlerz dworski	mur	1890-1910	A-330 z 24.02.2009	
Chyrowa		cerkiew	drew/mur	1750-1799	A-75 z 31.01.1985	
		mur cerkiewny	mur	1750-1800		
		cmentarz przycerkiewny				
Dukla	3 Maja 2	dom	mur	1750-1799	A-251 z 24.10.1991	
Dukla	Cergowska	synagoga	mur	1750-1799	A-187 z 07.12.1989	
Dukla	Kościuszki	komora celna	mur	1600-1699	A-148 z 16.05.1989	

Dukla	Pocztowa 3	dom Pod Lipami	drew/mur	1775-1799	A-47 z 27.11.1984	
Dukla	zespół klasztorny OO. Bernardynów	mur kamienny wokół klasztoru	kam	przed 1840	A-1238 z 04.04.2014	aktualizacja decyzji A-89 z 05.01.1968
		brama klasztorna i ogrodzenie	mur	1761-1764		
		kościół klasztorny	mur	1761-1764	A-1058 z 05.01.1968	
		klasztor	mur	1742-1750		
Dukla	Rynek 16	dom	mur	1700-1799	A-89 z 16.01.1986	
Dukla	Rynek 2	dom	mur	1700-1899	A- 65726.09.2011	
Dukla	Rynek 24	ratusz	mur	1611	A-247 z 22.10.1991	
Dukla	Trakt Węgierski - zespół pałacowo- parkowy	łodownia	kam	1850-1899	A-1164 z 02.04.1992	aktualizacja decyzji A-276 z 02.04.1992
		pałac	mur	1636-1638		
		oficyna pałacowa A	mur	1764-1765		
		oficyna pałacowa B	mur	1764-1765		
		ogrodzenie pałacowe	mur	1750-1799		
		kaplica parkowa	mur	1875		
		most w parku	kam	1750-1799		
		park		1600-1699		
Dukla	Trakt Węgierski - zespół kościelny parafialny	kościół parafialny	mur	1764-1765	A-6 z 11.1948	
		dzwonnica kościelna	mur	1764-1765		
		ogrodzenie kościelne	mur	1765-1775		
		bramka kościelna	mur	1765-1775		
Dukla		cmentarz żydowski			A-157 z 28.07.1989	stary i nowy
Dukla - Zboiska		aleja akacyjowa			A-801 z 20.02.2013	
Jasionka	zespół kościelny	kościół parafialny	mur	1756	A-505 z 22.11.1948	aktualizacja decyzji A-7 z 22.11.1948
		dzwonnica kościelna	mur	1791		
		ogrodzenie kościelne	mur	1750-1799		
		4 kapliczki	mur	1750-1799		
Olchowiec	zespół cerkiewny	mur cerkiewny	kam	1775-1899	A-630 z 25.07.2011	
		cerkiew	drew	1930-1945	A-301 z 01.09.1993	
		cmentarz przycerkiewny				

	obok cerkwi	most	kam	1775-1825	A-176 z 17.07.2007	
Olchowiec	nr 23	dom	drew	1930	A-94 z 16.06.1986	
Olchowiec		spichlerz	drew	1930		
Trzciana	"Puszcza"	dom pustelnika	drew	1928	A-126 z 31.05.2005	
		stara pustelnia	drew			
		kaplica św. Jana	kam	1906		
Trzciana	zespół cerkiewny	cerkiew	mur	1650-1675	A-488 z 31.01.1985	aktualizacja decyzji A-81 z 31.01.1985
		cmentarz przycerkiewny - 4 nagrobki	kam			
Tylawa	zespół cerkiewny	ogrodzenie cerkwi	kam	1800-1899	A-80 z 31.01.1985	
		cerkiew	mur	1787		
		cmentarz przycerkiewny				
Wietrzno		kościół parafialny	drew	1752	A-605 z 01.11.1948	aktualizacja decyzji A-16 z 01.11.1948
Wietrzno		pozostałości parku dworskiego - altana lipowa			A-1046 z 21.06.1991	aktualizacja decyzji A-242 z 21.06.1991
Zawadka Rymanowska	zespół cerkiewny	cerkiew	drew	1855	A-571 z 04.10.1994	aktualizacja decyzji A-323 z 04.10.1994
		ogrodzenie z bramką	mur	1855		
		kaplica	mur	1855		
Zydranowa	zagroda łemkowska	studnia	drew	1875-1899	A-35 z 29.04.1983	
		chlew	drew	1935		
		stodoła	drew	1923		
		dom	drew	1860		
		ul kłodowy	drew	1935		

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Krośnie

**WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY
NIEWPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

(w poszczególnych kolumnach: nr karty GEZ, obiekt, miejscowość)

ŚWIĄTYNIE I KAPLICE

16.	kaplica cmentarna (Cmentarz)	Dukla
87.	kościół narodowy	Łęki Dukielskie

178. kościół parafialny (Długa) Równe

CMENTARZE

3.	cmentarz gr./rzym. kat.	Barwinek
4.	cmentarz choleryczny	Barwinek
11.	cmentarz choleryczny	Cergowa
14.	cmentarz gr./rzym. kat.	Chyrowa
46.	cmentarz rzym. kat.	Dukla
47.	cmentarz wojenny (I wojna)	Dukla
48.	cmentarz wojenny (II wojna)	Dukla
58.	cmentarz rzym. kat.	Głojsce
59.	cmentarz choleryczny	Głojsce
62.	cmentarz rzym. kat.	Iwla
81.	cmentarz rzym. kat.	Jasionka
82.	cmentarz rzym. kat.	Jasionka
83.	cmentarz gr. kat.	Kamionka
84.	cmentarz gr. kat.	Kamionka
137.	cmentarz rzym. kat.	Łęki Dukielskie
138.	cmentarz pol. kat.	Łęki Dukielskie
139.	cmentarz choleryczny	Łęki Dukielskie
158.	cmentarz gr./rzym. kat.	Mszana
159.	cmentarz gr. kat.	Mszana
173.	cmentarz prawosławny (Wilsznia)	Olchowiec
187.	cmentarz rzym. kat.	Równe
188.	cmentarz rzym. kat.	Równe
189.	cmentarz rzym. kat.	Równe
191.	cmentarz choleryczny	Teodorówka
196.	cmentarz gr. kat.	Trzciana
197.	cmentarz gr./rzym. kat.	Tylawa
214.	cmentarz rzym. kat.	Wietrzno
215.	cmentarz rzym. kat.	Wietrzno
216.	cmentarz rzym. kat.	Wietrzno
222.	cmentarz gr. kat.	Zawadka Rymanowska
223.	cmentarz gr. kat.	Zawadka Rymanowska
224.	cmentarz gr./rzym. kat.	Zawadka Rymanowska
235.	cmentarz gr./rzym. kat.	Zyndanowa
236.	cmentarz gr. kat.	Zyndanowa

OBIEKTY PRZEMYSŁOWE, UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ I INNE

6.	zajazd (13)	Cergowa
39.	oranżeria (Zespół Pałacowy)	Dukla

36.	plebania (Trakt Węgierski 18)	Dukla
41.	powozownia (Zespół Pałacowy)	Dukla
40.	stajnia cugowa (Zespół Pałacowy)	Dukla
42.	kuźnia (Zespół Pałacowy)	Dukla
43.	dawna ogiernia (Żwirki i Wigury 6)	Dukla
20.	browar (Parkowa)	Dukla
17.	bursa żydowska (Kościuszki 11)	Dukla
79.	piwnica (37)	Jasionka
63.	plebania	Jasionka
65.	spichlerz (203)	Jasionka
68.	spichlerz (210)	Jasionka
66.	wiatrak (209)	Jasionka
76.	wiatrak (248)	Jasionka
77.	wiatrak (251)	Jasionka
120.	piwnica (327)	Łęki Dukielskie
114.	studnia (304)	Łęki Dukielskie
134.	studnia (93)	Łęki Dukielskie
121.	kuźnia (327)	Łęki Dukielskie
142.	szkoła	Mszana
147.	kuźnia (16)	Mszana
172.	stajnia (9)	Olchowiec
185.	spichlerz (Pocztowa 23)	Równe
200.	plebania	Wietrzno
203.	spichlerz i piwnica (12)	Wietrzno
202.	stodoła (12)	Wietrzno
209.	kuźnia (47)	Wietrzno
217.	stodoła i stajnia (12)	Zawadka Rymanowska

DOMY

7.	dom (95)	Cergowa
12.	dom (18)	Chyrowa
13.	dom (25)	Chyrowa
15.	dom Nowa Apteka (3 Maja 1)	Dukla
18.	dom (Kościuszki 4)	Dukla
21.	dom (Rynek 1)	Dukla
25.	dom (Rynek 10)	Dukla
26.	dom (Rynek 12)	Dukla
27.	dom (Rynek 13)	Dukla
28.	dom (Rynek 14)	Dukla
29.	dom (Rynek 15)	Dukla
30.	dom (Rynek 17)	Dukla
31.	dom (Rynek 18)	Dukla

32.	dom (Rynek 19)	Dukla
22.	dom (Rynek 3)	Dukla
23.	dom (Rynek 4)	Dukla
24.	dom (Rynek 7)	Dukla
33.	dom (Rynek 9)	Dukla
34.	dom Sądu Grodzkiego (Trakt Węgierski 14)	Dukla
67.	dom (210)	Jasionka
69.	dom (215)	Jasionka
70.	dom (228)	Jasionka
71.	dom (236)	Jasionka
72.	dom (243)	Jasionka
73.	dom (245)	Jasionka
75.	dom (248)	Jasionka
78.	dom (37)	Jasionka
88.	dom (10)	Łęki Dukielskie
89.	dom (103)	Łęki Dukielskie
90.	dom (14)	Łęki Dukielskie
91.	dom (147)	Łęki Dukielskie
92.	dom (15)	Łęki Dukielskie
93.	dom (156)	Łęki Dukielskie
94.	dom (16)	Łęki Dukielskie
95.	dom (162)	Łęki Dukielskie
96.	dom (17)	Łęki Dukielskie
98.	dom (187)	Łęki Dukielskie
100.	dom (190)	Łęki Dukielskie
101.	dom (192)	Łęki Dukielskie
103.	dom (214)	Łęki Dukielskie
104.	dom (217)	Łęki Dukielskie
105.	dom (22)	Łęki Dukielskie
107.	dom (230)	Łęki Dukielskie
108.	dom (231)	Łęki Dukielskie
109.	dom (24)	Łęki Dukielskie
110.	dom (272)	Łęki Dukielskie
112.	dom (283)	Łęki Dukielskie
113.	dom (297)	Łęki Dukielskie
115.	dom (304)	Łęki Dukielskie
116.	dom (306)	Łęki Dukielskie
118.	dom (321)	Łęki Dukielskie
119.	dom (326)	Łęki Dukielskie
122.	dom (327)	Łęki Dukielskie
123.	dom (332)	Łęki Dukielskie
124.	dom (34)	Łęki Dukielskie
125.	dom (341)	Łęki Dukielskie

127.	dom (353)	Łęki Dukielskie
129.	dom (61)	Łęki Dukielskie
131.	dom (87)	Łęki Dukielskie
132.	dom (90)	Łęki Dukielskie
133.	dom (93)	Łęki Dukielskie
135.	dom (94)	Łęki Dukielskie
143.	dom (1)	Mszana
144.	dom (10)	Mszana
145.	dom (12)	Mszana
146.	dom (14)	Mszana
148.	dom (19)	Mszana
149.	dom (2)	Mszana
150.	dom (21)	Mszana
151.	dom (25)	Mszana
152.	dom (29)	Mszana
153.	dom (3)	Mszana
154.	dom (31)	Mszana
156.	dom (9)	Mszana
155.	dom(1a, 6)	Mszana
162.	dom (16)	Nowa Wieś
163.	dom (17)	Nowa Wieś
164.	dom (20)	Nowa Wieś
165.	dom (21)	Nowa Wieś
170.	dom (6)	Olchowiec
171.	dom (9)	Olchowiec
176.	dom (3)	Ropianka
186.	dom (Pocztowa 23)	Równe
204.	dom (16)	Wietrzno
206.	dom (27)	Wietrzno
207.	dom (45)	Wietrzno
208.	dom (46)	Wietrzno
210.	dom (51)	Wietrzno
211.	dom (71)	Wietrzno
212.	dom (72, 172)	Wietrzno
218.	dom (4)	Zawadka Rymanowska
220.	dom (5)	Zawadka Rymanowska
221.	dom (8)	Zawadka Rymanowska
231.	dom (15)	Zydranowa
232.	dom (28)	Zydranowa
233.	dom (5)	Zydranowa
234.	dom (6)	Zydranowa

FIGURY PRZYDROŻNE

8.	figura przydrożna	Cergowa
37.	figura (Trakt Węgierski 66)	Dukla
102.	figura przydrożna (197)	Łęki Dukielskie
161.	figura przydrożna (98)	Nadole
177.	figura przydrożna (Długa 1)	Równie
195.	figura przydrożna (39)	Trzciana

KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

1.	krzyż przydrożny	Barwinek
9.	kapliczka (226)	Cergowa
10.	kapliczka (28)	Cergowa
5.	kapliczka (77)	Cergowa
38.	kapliczka (Trakt Węgierski 84)	Dukla
49.	kapliczka (k. szkoły)	Głojsce
53.	kapliczka (Nadbrzeżna 15a)	Głojsce
51.	kapliczka (Ogrodowa 27)	Głojsce
52.	kapliczka (Ogrodowa 5)	Głojsce
56.	kapliczka (Szkolna 100)	Głojsce
50.	kapliczka (Szkolna 24)	Głojsce
55.	kapliczka (Szkolna 25)	Głojsce
54.	kapliczka (Szkolna 9)	Głojsce
57.	kapliczka (Szkolna 99)	Głojsce
60.	kapliczka (146)	Iwla
61.	kapliczka (190)	Iwla
80.	kapliczka	Jasionka
64.	kapliczka (106)	Jasionka
74.	kapliczka (246)	Jasionka
85.	kapliczka (54)	Lipowica
86.	kapliczka (54)	Lipowica
99.	kapliczka (19)	Łęki Dukielskie
111.	kapliczka (28)	Łęki Dukielskie
126.	kapliczka (347)	Łęki Dukielskie
130.	kapliczka (61)	Łęki Dukielskie
136.	kapliczka (k. kościoła)	Łęki Dukielskie
157.	kapliczka	Mszana
140.	krzyż przydrożny	Mszana
141.	krzyż przydrożny	Mszana
160.	kapliczka (75)	Nadole
166.	kapliczka (22)	Nowa Wieś
167.	kapliczka (34)	Nowa Wieś
168.	kapliczka (45)	Nowa Wieś

169.	krzyż przydrożny (16)	Olchowiec
174.	krzyż przydrożny	Ropianka
175.	krzyż przydrożny	Ropianka
179.	kapliczka (Długa 14)	Równe
180.	kapliczka (Dworska 14)	Równe
181.	kapliczka (Dworska 25)	Równe
182.	kapliczka (Dworska)	Równe
184.	kapliczka (kopalnia)	Równe
183.	kapliczka (ul. Pocztowa)	Równe
190.	kapliczka (182)	Teodorówka
192.	krzyż przydrożny	Trzciana
193.	krzyż przydrożny (16)	Trzciana
194.	krzyż przydrożny (24)	Trzciana
199.	kapliczka	Wietrzno
201.	kapliczka (10)	Wietrzno
205.	kapliczka (180)	Wietrzno
213.	kapliczka (skrz.)	Wietrzno
219.	krzyż przydrożny (5)	Zawadka Rymanowska
225.	kapliczka (3)	Zboiska
226.	kapliczka (40)	Zboiska
228.	krzyż przydrożny	Zydranowa
229.	krzyż przydrożny	Zydranowa
230.	krzyż przydrożny	Zydranowa

MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

2.	mogiła rozstrzelanych (las Błudna)	Barwinek
198.	mogiła rozstrzelanych	Tylawa
227.	pomnik talerhofski	Zydranowa
237.	mogiła żołnierzy - II wojna światowa	Zydranowa

6.4 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Do rozwoju miejscowości w gminie Dukla przyczyniło się rolnictwo. Osady, które przechodziły z prawa wołoskiego na prawo niemieckie i zakładane na prawie niemieckim, zaczęły się rozwijać. Warunki naturalne determinowały układy przestrzenne wsi. Powstawały one jako ulicówki bądź wsie wielodrożne. Układ pól był charakterystyczny, jak w całym Podkarpaciu - niwowy. Działki o szerokości kilkudziesięciu metrów ciągnęły się w poprzek wzgórz i dolin, prostopadle do zboczy nawet na długości kilku kilometrów, później uległy rozdrobnieniu ale z zachowaniem niwowego charakteru.

Historyczne układy przestrzenne zostały na ogół zachowane, a ich rozwój polega na kontynuowaniu i uzupełnieniach. Na obrzeżach dochodzi do rozpraszania zabudowy niekorzystnej pod względem krajobrazowym. Zachowały się w większości historyczne dominanty w postaci kościołów, cerkwi. Czytelna jest historyczna sieć drożna.

Na terenie Gminy zlokalizowane też są zabytkowe założenia zieleni parkowej. Do najważniejszych należy założenie parku pałacowego w Dukli (nr rej. A-276 z 2.04.1991), powstałe około roku 1765 w stylu francuskich ogrodów geometrycznych, przekształcone w XIX w. trzema basenami wodnymi poprzedzianymi groblami, ujętymi szpalerami z lip i grabów. Obecnie park zaniedbany, zachowało się jednak część elementów architektonicznych takich jak kapliczka parkowa (1875 rok), lodownia (XVIII w.), mostek kamienny (1765 rok). Innym ciekawym założeniem jest park w zespole dworskim w Cergowej (nr rej. A-233 z 24.02.2009) założony w I połowie XIX wieku z zachowanym starodrzewem (dąb szypułkowy, lipy, jesiony i klony), a także pozostałości parku dworskiego w Wietrznie – altana lipowa (nr rej. A-242 z 21.06.1991),

6.5 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

**WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W REJESTRZE ZABYTKÓW
WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

MIEJSCE	ADRES	OBIEKT	MATERIAŁ	DATOWANIE	NR REJESTRU	UWAGI
Cergowa		figura przydrożna z rzeźbą MB Bolesnej	kam	1903	B-458 z 31.10.2011	dz. Nr 1456/3
Chyrowa	cerkiew	ikonostas z k. XVIII w.			B-413 z 09.04.1987	
Chyrowa	cerkiew	wyposażenie			B-166 z 19.09.2006	
Dukla	Mickiewicza	figura św. Barbary	kam	1700-1799	B-362 z 14.09.2010	przeniesiona na teren parafialny
		figura NMP NP	kam		B-124 z 10.06.2005	na dziedzińcu kościelnym
		figura św. Jana z Dukli	kam	1929	B-624 z 10.09.2013	przed klasztorem OO. Bernardynów
Dukla	kościół i klasztor OO. Bernardynów	wyposażenie i wystrój malarski kościoła i klasztoru			B-124 z 10.06.2005	
		druga część wyposażenia			B-624 z 10.09.2013	
		figura św. Jana Nepomucena	kam		B-158 z 19.05.2006	
		figura św. Józefa	kam			
		brama kościelna od strony plebanii i pałacu	mur			
		obraz feretronowy MB Różańcowej z Dzieciątkiem Jezus, rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego			B-158 z 19.05.2006	
Dukla	kościół parafialny	wyposażenie i wystrój malarski			B-17 z 28.04.2000	
Dukla	Żwirki i Wigury	kapliczka św. Jana z Dukli z wyposażeniem	mur	1790-1810	B-621 z 10.09.2013	
Dukla	cmentarz komunalny	11 nagrobków w obrębie kwatery 4			B-568 z 24.01.2013	
Jasionka	kościół parafialny	polichromia wnętrza i ołtarz główny			B-145 z 28.02.2006	
		wyposażenie wnętrza			B-295 z 29.06.2009	
Trzciana	kaplica św. Jana	malowidła ściennie we wnętrzu			B-236 z 20.05.2008	
		wyposażenie ruchome			B-625 z 10.09.2013	
Trzciana	cerkiew	wyposażenie wnętrza			B-205 z 17.07.2007	

		mensa ołtarzowa wraz z tabernakulum			B-401 z 25.03.2011	
		elementy wyposażenia			B-623 z 06.09.2013	
Wietrzno	kościół parafialny	wyposażenie wraz z polichromią we wnętrzu			B-200 z 27.02.2007	
Zawadka Rymanowska	cerkiew	wyposażenie wnętrza			B-206 z 10.08.2007	
		druga część wyposażenia ruchomego			B-622 z 06.09.2013	

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Krośnie

6.6 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Dukli. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Należy zwrócić uwagę na konieczność prowadzenia dalszych prac wykopaliskowych na terenie zewidencjonowanych stanowisk, co przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat przeszłości ziemi dukielskiej.

Łącznie na terenie gminy Dukla zewidencjonowano 187 stanowisk archeologicznych, z tego 7 wpisanych jest do rejestru zabytków archeologicznych.

Stanowiska z terenu gminy posiadają zróżnicowaną wartość poznawczą, a ich chronologia obejmuje okres od paleolitu do czasów nowożytnych. Datowanie stanowisk możliwe było w dużej mierze dzięki występowaniu fragmentów ceramiki lub narzędzi. Większość informacji pochodzi dzięki badaniom przeprowadzonych podczas Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Najstarsze stanowiska z gminy Dukla pochodzą z epoki kamienia, z okresu paleolitu schyłkowego datowane na ok. IX tys. p.n.e. Są to dwa stanowiska – Cergowa nr 15 i Tylawa nr 3.

Kolejna, większa, grupa stanowisk to stanowiska pochodzące z najmłodszej fazy epoki kamienia – neolitu. Epoka ta związana jest z rozwojem osadnictwa osiadłego, opartego na uprawie roli i hodowli, a także z początkiem wypalania naczyń glinianych. Na terenie gminy

Dukla jest 15 stanowisk, pochodzących z okresu neolitu oraz 30 stanowisk z przełomu neolitu i wczesnej epoki brązu. Dokładniejsza chronologia została ustalona dla siedmiu z nich – jedno stanowisko związane z kulturą amfor kulistych (Łęki Dukielskie nr 3), natomiast stanowiska Iwla nr 3, Iwla nr 4, Dukla nr 7, Cergowa nr 3, Cergowa nr 11 i Cergowa nr 12 powiązane są z kulturą ceramiki sznurowej (datowane na przełom IV/III tys. p. n. e. do ok. 2300 lat p. n. e.).

37 dalszych stanowisk archeologicznych związanych jest z epoką kamienia (9 stanowisk) lub przełomem epoki kamienia i epoki brązu (28 stanowisk), nie posiadając jednak dokładniejszej chronologii. Większość zlokalizowana jest w Dukli lub okolicy (Wietrzno, Równe, Łęki Dukielskie), z epoki kamienia pochodzi też duża część stanowisk zlokalizowanych w południowej części gminy (np. miejscowości Zawadka Rymanowska, Tylawa czy Barwinek).

Następnym ważnym okresem w historii osadnictwa okolic Dukli jest epoka brązu, której nazwa pochodzi od wytwarzanych w tym okresie przedmiotów z tego właśnie stopu. Z tej epoki na terenie gminy pochodzi zdecydowanie najwięcej, bo 54 stanowiska, część datowana jest na wczesną epokę brązu, duża grupa na okres halsztacki, a 26 stanowisk pochodzi z przełomu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.

Kolejna grupa stanowisk pochodzi z okresu wpływów rzymskich związanych z kulturą przeworską (początek naszej ery). Takich stanowisk jest na terenie gminy Dukla 29, z tego 14 z nich związanych jest z późnym okresem rzymskim (od 2 poł. II w. do poł. IV w. n.e.). Zlokalizowane są one głównie w okolicach Dukli (np. miejscowości Równe, Cergowa czy Teodorówka) oraz w okolicy wsi Jasionka.

Wraz z okresem wędrówki ludów aż do około XIII wieku rozpoczął się okres wczesnego średniowiecza, z tej epoki na terenie gminy Dukla zlokalizowano 17 stanowisk, wszystkie w okolicy Dukli (miejscowości Wietrzno, Równe, Cergowa i Łęki Dukielskie). Z okresem późnego średniowiecza związane są dwa stanowiska, natomiast jedno pochodzi z przełomu późnego średniowiecza i okresu nowożytnego. Ogólnie z epoki średniowiecznej (bez dokładniejszego datowania) pochodzi 21 stanowisk.

Z okresu nowożytnego pochodzi 16 stanowisk, zlokalizowanych na całym terenie gminy, nie określono dokładniejszej chronologii dla żadnego z tych stanowisk.

Ostatnią grupą stanowisk są stanowiska z okresu prahistorycznego, których liczba na terenie gminy Dukla jest znacząca i wynosi 47.

Należy też zauważyć, iż część stanowisk znana jest jedynie z informacji archiwalnych lub dla których nie zweryfikowano lokalizacji podczas badań terenowych. Do takich stanowisk

należą Wietrzno nr 13, Wietrzno nr 14, Wietrzno nr 15, Dukla nr 1, Dukla nr 2, Dukla nr 3 oraz Dukla nr 4.

Obecnie, z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku stanowisk archeologicznych stanowiących pojedyncze ślady osadnictwa, w momencie prowadzenia w ich obrębie jakichkolwiek prac ziemnych, należy zapewnić nad nimi nadzór archeologiczny, oraz określić lokalizację śladów osadnictwa poprzez wskazanie numeru ewidencyjnego działki, na której dokonano odkrycia i umieszczenie tej informacji na karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego. Należy ustanowić strefy obserwacji archeologicznej, gdzie wszelkie prace ziemne realizowane będą pod nadzorem archeologicznym. W przypadku ujawnienia w trakcie prowadzonych nadzorów archeologicznych reliktyw pradziejowego oraz historycznego osadnictwa nadzór powinien zostać przekształcony w ratownicze badania archeologiczne

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Pracownicy Urzędu Gminy odpowiedzialni za wydawanie decyzji o warunkach zabudowy lub lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także inwestorzy powinni wystąpić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Wojewódzki Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych.

Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje

się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

**WYKAZ STANOWISK ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W REJESTRZE ZABYTKÓW
ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO**

MIEJSCE	NR STAN	AZP NR	RODZAJ STAN	CHRONOLOGIA	NR REJ	STARY NR	DATA WPISU
Łęki Dukielskie	13	112-73/52	osada	epoka brązu-wczesna epoka żelaza	A-a 112		23.12.1994
Łęki Dukielskie	5	113-73/35	cmentarzysko kurhan.	epoka żelaza (?)	A-a 32	A-559	09.02.1970
Równe	4	112-73/93	osada	ep.brązu-wcz.ep.żel.,wcz.średniow.	A-a 113		22.12.1994
Równe	1	112-73/92	osada	okres rzymski, wczesne średniowiecze	A-a 12	A-460	14.07.1969
Równe	2	113-73/37	osada	okres rzymski, wczesne średniowiecze	A-a 9	A-451	28.12.1968
Wietrzno	6	113-73/36	osada	okres rzymski	A-a 14	A-463	14.07.1969
Wietrzno	4	112-73/68	cmentarzysko i osada	epoka brązu	A-a 13	A-461,462	14.07.1969

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Krośnie

**WYKAZ STANOWISK ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
ARCHEOLOGICZNYCH GMINY DUKLA**

Lp.	Obszar AZP	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze
1	112-73	Łęki Dukielskie	1	43
2	112-73	Łęki Dukielskie	4	44
3	112-73	Łęki Dukielskie	6	45
4	112-73	Łęki Dukielskie	7	46
5	112-73	Łęki Dukielskie	8	47
6	112-73	Łęki Dukielskie	9	48
7	112-73	Łęki Dukielskie	10	49
8	112-73	Łęki Dukielskie	11	50
9	112-73	Łęki Dukielskie	12	51
10	112-73	Łęki Dukielskie	13	52

11	112-73	Łęki Dukielskie	14	53
12	112-73	Łęki Dukielskie	15	54
13	112-73	Łęki Dukielskie	16	55
14	112-73	Łęki Dukielskie	17	56
15	112-73	Łęki Dukielskie	18	57
16	112-73	Łęki Dukielskie	19	58
17	112-73	Łęki Dukielskie	20	59
18	112-73	Łęki Dukielskie	21	60
19	112-73	Łęki Dukielskie	22	61
20	112-73	Łęki Dukielskie	23	62
21	112-73	Łęki Dukielskie	24	63
22	112-73	Łęki Dukielskie	25	64
23	112-73	Wietrzno	2	66
24	112-73	Wietrzno	3	67
25	112-73	Wietrzno	4	68
26	112-73	Wietrzno	5	69
27	112-73	Wietrzno	7	70
28	112-73	Wietrzno	8	71
29	112-73	Wietrzno	10	73
30	112-73	Wietrzno	11	74
31	112-73	Wietrzno	12	75
32	112-73	Wietrzno	13	76
33	112-73	Wietrzno	14	77
34	112-73	Wietrzno	15	78
35	112-73	Wietrzno	16	79
36	112-73	Wietrzno	17	80
37	112-73	Wietrzno	18	81
38	112-73	Wietrzno	19	82
39	112-73	Wietrzno	20	83
40	112-73	Wietrzno	21	84
41	112-73	Wietrzno	22	85
42	112-73	Wietrzno	23	86
43	112-73	Wietrzno	24	87
44	112-73	Wietrzno	25	88
45	112-73	Wietrzno	26	89
46	112-73	Wietrzno	27	90
47	112-73	Wietrzno	28	91
48	112-73	Równe	1	92
49	112-73	Równe	4	93
50	112-73	Równe	6	94
51	112-73	Równe	18	95
52	112-73	Równe	19	96
53	112-73	Równe	20	97
54	112-73	Równe	21	98
55	112-73	Wietrzno	9	99
56	112-74	Równe	3	22
57	112-74	Równe	5	23
58	112-74	Równe	8	24
59	112-74	Równe	9	25
60	112-74	Równe	15	26

61	112-74	Równe	16	27
62	112-74	Równe	17	28
63	112-74	Równe	14	29
64	112-74	Równe	13	30
65	112-74	Równe	12	31
66	112-74	Równe	11	32
67	112-74	Równe	10	33
68	113-72	Głojsce	3	15
69	113-72	Głojsce	4	16
70	113-72	Głojsce	5	17
71	113-72	Głojsce	6	18
72	113-72	Głojsce	7	19
73	113-72	Głojsce	8	20
74	113-72	Głojsce	9	21
75	113-72	Iwla	5	22
76	113-72	Iwla	6	23
77	113-72	Iwla	7	24
78	113-73	Głojsce	1	3
79	113-73	Głojsce	2	4
80	113-73	Iwla	1	5
81	113-73	Iwla	2	6
82	113-73	Iwla	3	7
83	113-73	Iwla	4	8
84	113-73	Łęki Dukielskie	2	9
85	113-73	Łęki Dukielskie	26	10
86	113-73	Teodorówka	1	11
87	113-73	Teodorówka	2	12
88	113-73	Teodorówka	3	13
89	113-73	Teodorówka	4	14
90	113-73	Teodorówka	5	15
91	113-73	Teodorówka	6	16
92	113-73	Teodorówka	7	17
93	113-73	Teodorówka	8	18
94	113-73	Teodorówka	9	19
95	113-73	Nadole	1	20
96	113-73	Nadole	2	21
97	113-73	Dukla	1	22
98	113-73	Dukla	2	23
99	113-73	Dukla	3	24
100	113-73	Dukla	4	25
101	113-73	Dukla	5	26
102	113-73	Dukla	6	27
103	113-73	Dukla	7	28
104	113-73	Dukla	8	29
105	113-73	Dukla	9	30
106	113-73	Dukla	10	31
107	113-73	Dukla	11	32
108	113-73	Dukla	12	33
109	113-73	Łęki Dukielskie	3	34
110	113-73	Łęki Dukielskie	5	35

111	113-73	Wietrzno	6	36
112	113-73	Równe	2	37
113	113-73	Równe	7	38
114	113-73	Równe	22	39
115	113-73	Równe	23	40
116	113-73	Równe	24	41
117	113-73	Zboiska	1	42
118	113-73	Zboiska	2	43
119	113-73	Zboiska	3	44
120	113-73	Cergowa	1	45
121	113-73	Cergowa	2	46
122	113-73	Cergowa	3	47
123	113-73	Cergowa	4	48
124	113-73	Cergowa	5	49
125	113-73	Cergowa	6	50
126	113-73	Cergowa	7	51
127	113-73	Cergowa	8	52
128	113-73	Cergowa	9	53
129	113-73	Cergowa	10	54
130	113-73	Cergowa	11	55
131	113-73	Cergowa	12	56
132	113-73	Cergowa	13	57
133	113-73	Cergowa	14	58
134	113-73	Cergowa	15	59
135	113-73	Jasionka	1	60
136	113-73	Lipowica	1	61
137	113-74	Równe	25	1
138	113-74	Równe	26	2
139	113-74	Równe	27	3
140	113-74	Równe	28	4
141	113-74	Równe	29	5
142	113-74	Równe	30	6
143	113-74	Równe	31	7
144	113-74	Jasionka	2	23
145	113-74	Jasionka	3	24
146	113-74	Jasionka	4	25
147	113-74	Jasionka	5	26
148	113-74	Jasionka	6	27
149	113-74	Jasionka	7	28
150	113-74	Jasionka	8	29
151	113-74	Jasionka	9	30
152	113-74	Jasionka	10	31
153	113-74	Jasionka	11	32
154	114-73	Chyrowa	1	1
155	114-73	Chyrowa	2	2
156	114-73	Mszana	1	3
157	114-73	Trzciana	1	4
158	114-73	Trzciana	2	5
159	114-73	Trzciana	3	6
160	114-73	Trzciana	4	7

161	114-73	Zawadka Rymanowska	7	8
162	114-73	Zawadka Rymanowska	8	9
163	114-73	Nowa Wieś	1	10
164	114-73	Nowa Wieś	2	11
165	114-74	Jasionka	12	1
166	114-74	Jasionka	13	2
167	114-74	Jasionka	14	3
168	114-74	Zawadka Rymanowska	1	25
169	114-74	Zawadka Rymanowska	2	26
170	114-74	Zawadka Rymanowska	4	28
171	114-74	Zawadka Rymanowska	5	29
172	114-74	Zawadka Rymanowska	6	30
173	115-73	Mszana	2	1
174	115-73	Tylawa	1	2
175	115-73	Tylawa	2	3
176	115-73	Tylawa	3	4
177	115-73	Tylawa	4	5
178	115-73	Tylawa	5	6
179	115-73	Tylawa	6	7
180	116-73	Barwinek	1	1
181	116-73	Barwinek	2	2
182	116-73	Barwinek	3	3
183	116-73	Barwinek	4	4
184	116-73	Barwinek	5	5
185	116-73	Zydranowa	2	6
186	116-73	Zydranowa	3	7
187	116-74	Zydranowa	1	10

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz

związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp., obecne w miejscowościach Gminy. Tradycje te często nadal kultywowane są podczas licznych uroczystości gminnych. Warto zwrócić uwagę na wartościowe placówki muzealne, znajdujące się na terenie Gminy, których rola w kultywowaniu lokalnej tradycji i historii regionu jest nie do przecenienia.

Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Powstanie muzeum zainicjowali łemkowscy działacze z Teodorem Goczem na czele w dniu 17 sierpnia 1968 roku. Muzeum powstało na bazie starej zabytkowej zagrody łemkowskiej z 1860 roku, która należała do pisarza wiejskiego – Teodora Kukieli. W skład ekspozycji wchodziły początkowo „chyża” oraz „koniusznia”. W chałupie eksponowano oryginalne, stare meble, przedmioty codziennego użytku, narzędzia gospodarskie, naczynia, stroje ludowe itp.. W „koniuszki” urządzono wystawę, nawiązującą do krwawej bitwy dukielskiej. Obecnie zespół muzealny tworzą: nowy pawilon wystawowy, chałupa mieszkalno-gospodarcza (chyża) z 1860 roku, konisznia (stodoła), chlewik, budynek świetlicy, wiatrak, kuźnia cygańska, kapliczka, konstrukcja traka (piły), żuraw studzienny oraz elementy małej architektury: pomniki ku czci ofiar Talerhofu i obozu w Jaworznie, pomnik walk o Przełęcz Dukielską, metalowe i kamienne krzyże i figurki, rzeźby będące efektem organizowanych plenerów. Zabytkowe obiekty pochodzą z połowy XIX i początków XX wieku. Oryginalne jest ich wyposażenie: sprzęty, narzędzia rolnicze, meble, wyroby rzemiosła, stroje ludowe, dzieła sztuki ludowej, stare dokumenty. W budynku koniuszki (stodoły) urządzono wystawę pamiątek z I i II wojny światowej (głównie militaria, mundury i sprzęt wojskowy). W świetlicy prezentowana jest sztuka łemkowska, w kuźni znajduje się wystawa narzędzi i wyrobów kowalskich. W 2011 roku wybudowany został nowy pawilon wystawowy, w którym urządzono wystawy: łemkowskiego stroju ludowego, rzeźby, malarstwa i grafiki, pisanek, pamiątek sakralnych i liturgicznych. Znajduje się tu również biblioteka oraz salka audiowizualna, gdzie można obejrzeć filmy o tematyce łemkowskiej. Co roku na terenie Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej organizowane jest święto kultury i tradycji łemkowskich „Od Rusal do Jana” – nawiązujące do zwyczajów Zielonych Świąt i Sobótek.

Muzeum Historyczne w Dukli

Siedzibą Muzeum Historycznego w Dukli jest XVIII-wieczna rezydencja magnacka. Zasadniczym trzonem wystaw są eksponaty broni i sprzętu wojskowego używanego podczas walk prowadzonych w Karpatach w okresie I i II wojny światowej. Szczególną uwagę zwrócono na walki w latach 1914-15 oraz w roku 1944, gdy lesiste wzgórza Beskidu Niskiego stały się areną

ciężkich walk, toczonych przez setki tysięcy żołnierzy niemieckich, austriackich, węgierskich, rosyjskich, czechosłowackich i sowieckich.

W muzeum znajduje się też ekspozycja przedstawiająca dzieje miasta. Wystawa prezentuje historię Dukli ze szczególnym uwzględnieniem zespołu pałacowo-parkowego, w którym obecnie ma swoją siedzibę Muzeum. Na ekspozycję składają się liczne dokumenty archiwalne oraz fotografie.

Znaczenie historyczne ma herb miejski. Herb Dukli o białym polu herbowym przedstawia trzy rogi myśliwskie koloru czarnego, ułożone w roztrój (w "młynek"). Okucia rogów oraz ich paski są koloru złotego. Herb pochodzi od herbu rodowego Trąby używanego przez rodzinę Jordanów, założycieli miasta. Używany od XVI wieku, identyczny motyw występuje też na pieczęciach miejskich Dukli

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Dukla, a także szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki 2. Urozmaicona rzeźba krajobrazu 3. Przygraniczne położenie – bliskość Słowacji i Ukrainy 4. Bogata historia Gminy 5. Interesujące obiekty zabytkowe kościoły, cerkwie zespoły dworskie i pałacowe, kapliczki i krzyże przydrożne 6. Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej 7. Różnorodny charakter substancji zabytkowej 8. Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej 9. Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych 10. Położenie na ruchliwym szlaku komunikacyjnym łączącym Polskę ze Słowacją i Węgrami	<ol style="list-style-type: none"> 1. Położenie w dużej odległości od siedziby województwa 2. Trudności z dojazdem do siedziby województwa – Rzeszowa 3. Położenie na granicy dwóch województw, z historyczną przynależnością do terenów województwa małopolskiego, a nie do podkarpackiego 4. Brak dostępności kolejowej 5. Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków 6. Niezbyt dobry stan zachowania założeń dworsko-parkowych 7. Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego 8. Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego 9. Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego 10. Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych 11. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna

<p>11. Dobra komunikacja z siedzibą powiatu Krosnem</p> <p>12. Czystość środowiska</p> <p>13. Duża ilość obszarów prawnie chronionych, w tym obecność Magurskiego Parku Narodowego</p> <p>14. Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy</p> <p>15. Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy</p> <p>16. Odbывające się regularnie imprezy kulturalne</p> <p>17. Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców gminy</p> <p>18. Obecność placówek muzealnych, takich jak np. Muzeum Kultury Łemkowskiej</p> <p>19. Wielokulturowość obszaru Gminy</p> <p>20. Przynależność do Euroregionu Karpackiego</p> <p>21. Często aktualizowana strona WWW Gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu</p>	<p>12. Niewielka liczba miejsc noclegowych</p> <p>13. Duży ruch tranzytowy na drodze krajowej nr 9, przebiegającej przez centrum Dukli, powodujący hałas oraz zagrożenie dla pieszych i rowerzystów</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>1. Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków</p> <p>2. Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków</p> <p>3. Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów</p> <p>4. Potencjał Gminy w zakresie rozwoju turystyki pielgrzymkowej i przyrodniczej</p> <p>5. Poprawa dostępności komunikacyjnej wskutek podniesienia jakości dróg</p> <p>6. Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości</p> <p>7. Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne</p> <p>8. Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby</p> <p>9. Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk)</p> <p>10. Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich czy też Euroregion Karpacki</p> <p>11. Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.</p> <p>12. Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych</p> <p>13. Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Podkarpackiego</p>	<p>1. Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu</p> <p>2. Wykorzystywanie nowoczesnych materiałów budowlanych nie zawsze harmonizujących z substancją zabytkową</p> <p>3. Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową</p> <p>4. Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych</p> <p>5. Zła sytuacja finansowa mieszkańców, w tym wielu użytkowników obiektów zabytkowych</p> <p>6. Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska</p> <p>7. Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego</p> <p>8. Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów</p> <p>9. Zanik tradycji i tożsamości regionalnych</p> <p>10. Migracje ludności</p> <p>11. Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego</p> <p>12. Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych</p> <p>13. Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe</p> <p>14. Akty wandalizmu</p>

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DUKLA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dukla formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami Gminy i uwzględniają specyfikę dziejów Gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

CEL GŁÓWNY 1 - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy 1.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

- 1) Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na prace przy najcenniejszych obiektach zabytkowych,
- 2) Identyfikacja najcenniejszych obiektów poprzez odpowiednią analizę i weryfikację istniejącej bazy Gminnej Ewidencji Zabytków,
- 3) Wspieranie z budżetu działań ratunkowych przy obiektach w najgorszym stanie technicznym,
- 4) Wykorzystywanie środków unijnych w zakresie rewaloryzacji obiektów zabytkowych,
- 5) Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji najważniejszych celów.

Cel szczegółowy 1.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

- 1) Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.,

- 2) Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne Gminy mieszkańcom i turystom,
- 3) Utworzenie ścieżek historycznych, łączących najcenniejsze zabytki Gminy, w połączeniu z najatrakcyjniejszymi elementami przyrody,
- 4) Atrakcyjne przedstawianie obiektów, np. za pomocą iluminacji.

Cel szczegółowy 1.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy

Działania:

- 1) Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy (plany zagospodarowania, studium uwarunkowań),
- 2) Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy,
- 3) Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- 4) Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków,
- 5) Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o istniejące strefy ochrony konserwatorskiej wyznaczone wokół obiektów wpisanych do rejestru zabytków woj. podkarpackiego - Zespołu klasztornego Bernardynów w Dukli; kościołów w Dukli, Jasionce, Wietrznie i Pustelni Św. Jana z Dukli w Trzcianie; cerkwi w Chyrowej, Olchowcu, Trzcianie, Tylawie, Zawadce Rymanowskiej; synagodze w Dukli), a także wokół zespołu pałacowego w Dukli , zespołu dworskiego w Cergowej, zagrody łemkowskiej w Zyndranowej.

Działania:

- 1) zachowanie, utrwalenie i ewentualną rekonstrukcję substancji zabytkowej,
- 2) właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych w strukturze przestrzennej,
- 3) likwidację dysharmonijnej zabudowy wokół zespołu pałacowego w Dukli, w szczególności przemieszczanie obiektów produkcyjnych zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej.

Cel szczegółowy 1.5 Prace nad utworzeniem strefy ochrony konserwatorskiej obejmującej zespół urbanistyczny Dukli

Działania:

- 1) Zachowanie i utrwalenie zabytkowych układów ulic i placów, zabudowy, zieleni, i dominant architektonicznych oraz ukształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do zabytkowego charakteru zespołów urbanistycznych
- 2) Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej (zwłaszcza okolic Rynku)
- 3) Rozpoczęcie działań w ramach rewitalizacji Dukli, polegających np. na opracowaniu Lokalnego Programu Rewitalizacji

Cel szczegółowy 1.5 Priorytetowe traktowanie ochrony stanowisk archeologicznych w polityce przestrzennej Gminy

Działania:

- 1) Zwrócenie szczególnej uwagi na ochronę stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, zwłaszcza na najcenniejsze z nich, które posiadają własną formę terenową (kopce, kurhany, grodziska),
- 2) Podjęcie ratowniczych badań archeologicznych w przypadku inwestycji w obrębie stanowisk,
- 3) Konsultacja zamierzeń inwestycyjnych w obrębie stanowisk archeologicznych z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

CEL GŁÓWNY 2 - WYKORZYSTANIE ZASOBÓW ZABYTKOWYCH W RAMACH DZIAŁAŃ Z ZAKRESU PROMOCJI I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

- 1) Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów,
- 2) Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne,
- 3) Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych, co ułatwi pozyskiwanie środków zewnętrznych.

Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

- 1) Uzupełnienie gminnej witryny internetowej o materiały poświęcone tematyce zabytkowej i kulturalnej,
- 2) Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach, takich jak Google Earth, Panoramio, Google StreetView, aplikacji telefonicznych i innych, umożliwiających np. wirtualne spacery po najciekawszych miejscach,
- 3) Opracowanie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego Gminy,
- 4) Rozwijanie komunikacji internetowej z mieszkańcami i turystami poprzez korzystanie z serwisów Facebook, YouTube i innych form interakcji.

Cel szczegółowy 2.3 Promocja Gminy na forum krajowym i zagranicznym

Działania:

- 1) Walory zabytkowe i kulturowe jednym z podstawowych elementów strategii promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach,
- 2) Aktywne korzystanie z możliwości oferowanych przez członkostwo Gminy w Euroregionie Karpackim,
- 3) Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego,
- 4) Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi,

5) Wykorzystywanie znanych postaci związanych z Duklą w celu poszerzenia oferty turystycznej, także poprzez odniesienia do nich w ramach działań promocyjnych przybliżających mieszkańcom oraz turystom przeszłość Dukli i jej okolic.

Cel szczegółowy 2. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

- 1) Wspieranie działalności jednostek samorządowych oraz organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury,
- 2) Działania w zakresie wsparcia lokalnych muzeów oraz izb historycznych i regionalnych,
- 3) Uczestnictwo w organizacji spotkań lub imprez, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego,
- 4) Rozwinięcie współpracy ze szkołami w celu edukacji młodzieży w zakresie lokalnej historii i kultury,
- 5) Obejmowanie przez władze Gminy patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie i inne).

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dukła powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków..

Ze strony Gminy Dukła zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (np. szkoły, bądź gminne placówki kultury) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- 1) prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów

- o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. WKZ),
- 2) finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
  - 3) społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
  - 4) kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
  - 5) koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Miejskiej. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- 1) wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- 2) wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- 3) liczba obiektów poddanych tym pracom,
- 4) poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,

- 5) liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- 6) liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- 7) liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- 8) liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

1. Źródła krajowe:

- 1) dotacje Ministra Kultury,
- 2) programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

- 3) promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 4) dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- 5) dotacje powiatowe,
- 6) dotacje gminne,
- 7) dotacje wojewódzkie,
- 8) dotacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny.

2. Źródła zagraniczne:

- 1) źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 2) korzystanie ze środków finansowych nowej perspektywy unijnej na lata 2014-2020,
- 3) źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., nr 162, poz. 1568 ze zm.) Burmistrz sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W programie zawarta jest gminna ewidencja zabytków (GEZ), w której znajdują się zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wytypowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Program opieki nad zabytkami Gminy Dukla na lata 2015-2018 uwzględnia m.in. uwarunkowania ochrony zabytków w gminie, problemy, jakie dotyczą ochrony zabytków oraz możliwości finansowania inwestycji, w celu poprawy stanu zachowania zabytków.